

SISÄMINISTERIÖ
INRIKESMINISTERIET

Sisäisen turvallisuuden opetuspelejä

Opettajan opas

SISÄMINISTERIÖN JULKAISU 9/2018

Sisäinen turvallisuus

Sisäministeriön julkaisu 9/2018

Sisäisen turvallisuuden opetuspelejä

Opettajan opas

Sisäministeriö

ISBN: 978-952-324-217-3

Kuvat: Aniway Oy, Eero Niemi

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2018

Sisäisen turvallisuuden opetuspelejä on toteutettu yhteistyössä
Dadamedian ja Aniway Oy:n kanssa.

Kuvailulehti

Julkaisija	Sisäministeriö	Maaliskuu 2018	
Tekijät	Sisäministeriö		
Julkaisun nimi	Sisäisen turvallisuuden opetuspelejä Opettajan opas		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Sisäministeriön julkaisu 9/2018		
Diaari/hankenumero	SMDno-2017-1092	Teema	Sisäinen turvallisuus
ISBN painettu	978-952-324-216-6	ISSN painettu	2341-8524
ISBN PDF	978-952-324-217-3	ISSN PDF	2341-8532
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-217-3		
Sivumäärä	80	Kieli	suomi
Asiasanat	sisäinen turvallisuus, nuoret, pelit		
Tiivistelmä <p>Sisäministeriö on ottanut askeleen kohti digiä ja kohti nuorten maailmaa. Sisäministeriö on kehittänyt kokeilukulttuurista hyödyntäen peliä, jossa käsitellään sisäisen turvallisuuden teemoja. Yläasteikäisille suunnatussa pelissä käsitellään konkreettisten esimerkkitalanteiden avulla teemoja, kuten turvallisuuteen liittyviä taitoja, sosiaalista mediaa, sosiaalisuutta ja terveyttä. Nuoria herätellään pohtimaan kiperiäkin aiheita, jotka kumpuavat arkipäiväisistä tilanteista ja nuorten omasta elämästä. Peliä voi pelata nettiselaimessa, tabletilla tai älypuhelimella.</p> <p>Sisäisen turvallisuuden peli (STOP) on opetuspelejä, jota voi pelata koulussa yhdessä luokan kanssa, kavereiden kanssa tai yksin. Pelissä on tarkoitus nostaa esiin muun muassa syrjäytymiseen, vihapuheeseen ja medialukutaitoon liittyviä kysymyksiä, mutta tarjota myös ratkaisun avaimia arjen vaikeisiin asioihin.</p>			
Kustantaja	Sisäministeriö		
Painopaikka ja vuosi	Grano Oy, 2018		
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Inrikesministeriet	Mars 2018	
Författare	Inrikesministeriet		
Publikationens titel	Utbildningsspel om inre säkerhet Lärarguide		
Publikationsseriens namn och nummer	Inrikesministeriets publikation 9/2018		
Diarie-/ projektnummer	SMDno-2017-1092	Tema	Inre säkerhet
ISBN tryckt	978-952-324-216-6	ISSN tryckt	2341-8524
ISBN PDF	978-952-324-217-3	ISSN PDF	2341-8532
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-217-3		
Sidantal	80	Språk	finska
Nyckelord	inre säkerhet, ungdomar, spel		
Referat	<p>Inrikesministeriet har tagit ett steg in i den digitala eran och ungdomarnas värld. Ministeriet har utvecklat försökskulturen med hjälp av ett spel som handlar om olika teman inom inre säkerhet. Spelet riktar sig till högstadieelever och behandlar genom konkreta exempel bland annat säkerhetsrelaterade färdigheter, sociala medier, social förmåga och hälsa. Ungdomarna sporras till att begrunda även kvistiga frågor som kan uppstå i vardagliga situationer och i deras eget liv. Spelet kan spelas via en webbläsare, pekplatta eller smarttelefon.</p> <p>Spelet om inre säkerhet (STOP) är ett utbildningsspel som kan spelas av alla elever i klassen, av några kompisar tillsammans eller av bara en elev. Syftet med spelet är att lyfta fram frågor om bland annat utslagning, hatretorik och mediäläskunnighet, men också att erbjuda lösningar på svåra frågor i vardagen.</p>		
Förläggare	Inrikesministeriet		
Tryckort och år	Grano Ab, 2018		
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of the Interior	March 2018	
Authors	Ministry of the Interior		
Title of publication	Internal security educational game Teachers' guide		
Series and publication number	Ministry of the Interior Publications 9/2018		
Register number	SMDno-2017-1092	Subject	Internal security
ISBN (printed)	978-952-324-216-6	ISSN (printed)	2341-8524
ISBN PDF	978-952-324-217-3	ISSN (PDF)	2341-8532
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-217-3		
Pages	80	Language	Finnish
Keywords	internal security, young people, games		
<p>Abstract</p> <p>The Ministry of the Interior has taken a step towards digitalisation and the world of young people. By putting its culture of experimentation into practice, the Ministry has developed a game dealing with themes of internal security. The game is aimed at young people aged 13 to 16 and it uses concrete examples to explore themes such as social media, social skills, health and skills relating to security. Young people are encouraged to think about tough questions which are common in everyday situations and their own lives. The game can be played in a web browser, or on a tablet or smartphone.</p> <p>The internal security game (STOP) is an educational game which can be played in class, with friends or by yourself. The game aims not only to raise awareness of questions such as social exclusion, hate speech and media literacy, but also to provide solutions to difficult everyday problems.</p>			
Publisher	Ministry of the Interior		
Printed by (place and time)	Grano Ltd, 2018		
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

1 Johdanto	7
2 STOP-pelin käyttäminen opetuksessa	9
3 Korttien teemat	10
Terveys	11
Yleinen turvallisuus	18
Ihmissuhteet	29
Liikenne	42
Teknologisoitunut arki	48
Talous ja työelämä.....	57
Yksityisyys ja henkilökohtaiset rajat	62
Arjen hallinta	73

1 Johdanto

Turvallisuuden rakentaminen on yhteinen asia – pelaamalla se on vähän hausempaa!

Nuoret arvostavat Suomen turvallisuutta. Heille se määrittyy ensisijaisesti oman lähipiirin turvallisuudesta ja taloudellisesta vakaudesta. Samaan aikaan globaalit turvallisuushaasteet - ilmastonmuutos, kyberuhat ja poliittiset jännitteet - tekevät tulevaisuuden turvallisuustilanteesta vaikeasti hahmotettavan. Vaikka kaikkeen ei voi varautua, on tärkeää luoda nuoriin uskoa siitä, että omalla toiminnalla voi vaikuttaa omaan ja muiden turvallisuuteen.

On tärkeää ymmärtää, että yksi keskeisistä sisäisen turvallisuuden uhista kumpuaa ihmisistä itsestään. Yksi isoista sisäisen turvallisuuden haasteista on nuorten syrjäytyminen. Lisäämällä nuorten turvallisuustaitoja ja rohkaisemalla heitä aktiiviseen toimintaan oman hyvinvoinnin vahvistamiseksi voidaan osaltaan vaikuttaa syrjäytymiskiirteen ennaltaehkäisyyn. Nuorten tukeminen omien pelkojen ja turvattomuuden tunteiden käsittelyssä on tärkeää. On myös hyvä muistaa, että Suomi on erittäin turvallinen maa, yksi maailman turvallisimmista, ja turvallisempi kuin koskaan ennen historiansa aikana.

Nuori tarvitsee arjessaan monenlaisia turvallisuuteen liittyviä taitoja. Hänen on osattava liikkua ja toimia turvallisesti eri ympäristöissä ja pidettävä huoli niin itsestään kuin muistakin. Yhteiskunnallisesti turvallisuustaidot ovat avaintaitoja, joiden ylläpitoon on kiinnitettävä erityistä huomiota. Koulu on turvallinen yhteisö, joissa näitä taitoja voidaan harjoitella - esimerkiksi tämän pelin avulla.

Yläkoululaisille suunnatun STOP-pelin (Sisäisen turvallisuuden opetuspelein) tavoitteena on lisätä oppilaiden tietämystä sisäisestä turvallisuudesta sekä antaa valmiuksia toimia hankalissa turvallisuuteen liittyvissä tilanteissa. Perusopetuksessa tuetaan oppilaiden luottavaista suhtautumista tulevaisuuteen ja samaan pyrkii myös tämä peli: pelaamisen ja purkutilanteen jälkeen oppilas kokee voimaantumista siitä, että on pystynyt tekemään ratkaisuja haastavissa tilanteissa.

Opetussuunnitelmassa itsestä huolehtiminen ja arjen taidot on laaja-alainen osaamisalue (L3), jota tämän pelin pelaaminen ja pelikokemuksen purkaminen tukevat. Pelissä nuori pääsee pohtimaan arjen hallintaan liittyviä valintatilanteita, joissa käsitellään esimerkiksi terveyttä, ihmissuhteita, teknologisoitunutta arkea, yksityisyyttä ja henkilökohtaisia rajoja suhteessa turvallisuuteen. Tätä peliä voi pelata esimerkiksi terveystiedon ja yhteiskuntaopin tuntien yhteydessä. Pelissä kulkee kantavana teemana monilukutaito erityisesti digitaalisissa yhteisöissä, joten pelaaminen tukee myös mediataitojen kehittymistä.

2 STOP-pelin käyttäminen opetuksessa

Sisäisen turvallisuuden opetuspelejä on digitaalinen korttipeli, joka löytyy osoitteesta www.arjenturvallisuus.fi.

Pelin pelaamiseksi tarvitaan älypuhelin, tabletti tai tietokone. Peli sisältää yhteensä n. 70 korttia, joista peli arpoo kullekin pelikerralle sattumanvaraisesti n. 30 korttia. Yksi pelikerta kestää noin 5 minuuttia, mutta valmisteluineen ja purkuineen pelaamiseen kannattaa varata aikaa vähintään puoli tuntia.

Oppilas tekee pelissä jokaisen kortin kohdalla turvallisuuteen liittyvän valinnan kahdesta vaihtoehdosta. Kortin esittämä valintatilanne ei ole useinkaan helppo. Useimmat kortit eivät sisällä selkeitä oikeita tai väärä vaihtoehtoja, vaan oppilas joutuu tekemään valinnan omien arvojen pohjalta. Valinta voi tuntua ristiriitaiselta ja oppilas kenties haluaisi valita kolmannesta vaihtoehdosta, jota ei kuitenkaan ole tarjolla. Oppilaan valinnoista riippuen pelissä saa pisteitä neljässä eri pistekategoriassa: terveys, sosiaalisuus, sosiaalinen media ja arjen taidot.

Pelitulanteen alussa opettaja voi heijastaa pelin valkokankaalle ja johdatella peliin käymällä muutaman kortin läpi yhdessä oppilaiden kanssa, minkä jälkeen oppilaat voivat pelata peliä. Peli on tarkoitettu yksinpeliksi, mutta sitä voi pelata myös pareittain, jolloin vaihtoehtoja voi keskustella yhdessä parin kanssa.

Osa korteista käsittelee vakavia teemoja, jotka voivat jäädä mietityttämään oppilaita. Siksi on tärkeää, että pelikokemusta puretaan oppilaiden kanssa. Tätä materiaalia voi käyttää tukena pelin purkutilanteessa. Pelistä keskusteltaessa on hyvä huomioida, että koska peli arpoo kortit, kaikki oppilaat eivät ole pelanneet samoja kortteja.

Purkutilanteen voi järjestää esimerkiksi niin, että opettaja valitsee yhteiseen keskusteluun muutaman kortin. Toisaalta opettaja voi ohjeistaa oppilaita kirjoittamaan pelatessaan huomioita ylös, ja tällöin purkukeskustelu etenee oppilaiden tekemien huomioiden pohjalta joko pareittain, pienryhmissä tai koko luokan kesken. Yksi vaihtoehto on, että kukin oppilas kirjoittaa itsenäisesti pelin pohjalta oman näkemyksensä sisäisestä turvallisuudesta.

Kun luokassa keskustellaan pelin yhteydessä rikoksista ja yleisestä turvallisuudesta, on hyvä huomioida, että käsittely voi nostaa nuoren mieleen omia kokemuksia, muistoja ja ajatuksia. On hyvä kertoa pelitilanteen alussa nuorille, että oppitunti tai yhteinen tilaisuus ei ole oikea aika ja paikka jakaa omia kipeitä kokemuksia. Voit kehottaa oppilaita tulemaan opettajan luokse oppitunnin jälkeen, jos jokin asia jää mietityttämään.

3 Korttien teemat

Pelin kortit käsittelevät kahdeksaa sisäiseen turvallisuuteen liittyvää teemaa: terveys, yleinen turvallisuus, liikenne, teknologisoitunut arki, yksityisyys ja henkilökohtaiset rajat, ihmissuhteet, arjen hallinta sekä talous ja työelämä. Osa korteista liittyy useampaan kuin yhden teemaan. Lisäksi sosiaalinen media näkyy läpileikkaavana aiheena useassa teemassa.

Tässä luvussa käydään läpi pelin teemat pääpiirteittäin sekä esitellään useimmat pelin kortit. Tekstissä avataan korttien sisältöjä ja ehdotetaan korttiin liittyviä keskustelukysymyksiä luokkaan. Kunkin teeman lopussa on syventäviä linkkivinkkejä.

TERVEYS

Henkilökohtainen turvallisuus alkaa omasta terveydestä ja siitä huolehtimisesta. Yläkoululaisen elämässä terveyteen liittyvät arjenhallintataidot korostuvat, kun nuori irtautuu hiljalleen vanhemmistaan. On opeteltava pitämään itse huolta unesta ja levosta sekä huolehtimaan päivärytmistä ja riittävästä liikunnasta.

Moni nuori herää miettimään ruokavalintojaan ja suhdettaan päihteisiin. Myös hyvät tavat, empatia ja toisen asemaan asettuminen ovat taitoja, joita harjoittelemalla vahvistaa myös omaa sekä yhteisön turvallisuutta. Nuoren on kyettävä huolehtimaan itsensä lisäksi myös muista ja osattava toimia tilanteissa, joissa jonkun muun terveys on uhattuna.

Moni nuori jää yksin terveyteen liittyvien huoliensa kanssa, jos ei tiedä, miten apua haetaan ja saadaan. Aikuisen tehtävänä on tukea nuorta kantamaan vastuutaan omasta terveydestään ja hyvinvoinnistaan sekä kannustaa ottamaan yhteyttä auttaviin tahoihin mahdollisimman matalalla kynnyksellä. Apua ja neuvoja voi saada nuoren itsensä turvalliseksi kokemalta aikuiselta, koulun henkilökunnalta, sosiaali- ja terveystalve-luista, nuorisotyöstä, seurakunnista, turvakodeista, rikosuhripäivystyksestä ja poliisilta.

Vaikuttamalla ajoissa positiivisesti nuoren terveystapoihin tehdään kauaskantoista työtä, jonka myötä esimerkiksi syrjäytymisriski voi pienentyä huomattavasti.

VÄSYTTÄÄ

Pelatessa alkaa väsyttää. Otatko energiajuomaa vai menetkö nukkumaan?

Vastausvaihtoehdot: Energiaa / Nukkumaan

Energiajuomia markkinoidaan mielikuvilla, joiden mukaan ne lisäävät kestävyyttä ja suorituskyykyä. Niiden sisältämä kofeiini toki hetkellisesti virkistää, mutta se ei ole aivan harmiton piristäjä. Kofeiinin lisäksi energiajuomien sokerilla on negatiivisia vaikutuksia terveyteen. Energiajuomien sijaan pelaamiseen liittyvää väsymystä ja uupumusta voi vähentää pitämällä taukoa, juomalla vettä, käymällä ulkona tai syömällä terveellistä välipalaa.

Kun nuori istuu koneella liian pitkän ajan, hän väsy. Päätä voi alkaa särkeä, silmät voivat väsyä ja voi tulla erilaisia ranne-, kyynärpää-, selkä- tai niskaoireita. Liiallinen pelaaminen voi myös johtaa unirytmien häiriöihin ja unettomuuteen, mikä puolestaan vaikuttaa arjen hallintaan. Arjen hallinnan näkökulmasta lepäämisen taito ja riittävä, laadukas uni ovat aktiivipelaajalle erittäin tärkeitä.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Millaisia vaihtoehtoja piristeille (kahville, energiajuomille) on olemassa?
- Millaisia oireita liiallisesta pelaamisesta voi tulla ja miten näitä oireita voi ehkäistä?
- Millaisia ergonomisia ratkaisuja pelitilaan voi luoda, jotta pelaaja voi hyvin?

YKSINÄISYYS

Yksinäinen fiilis: puhutko vanhemillesi vai sometatko kavereillesi?

Vastausvaihtoehdot: Vanhemmille / Kavereille

Noin joka viides nuori kärsii yksinäisyydestä. Yksinäisyys voi alentaa itseluottamusta ja se lisää riskiä sairastua esimerkiksi masennukseen. Nuorella ei välttämättä ole koulussa kavereita ja harrastusryhmissäkin voi jäädä yksin, jolloin esimerkiksi verkossa olevat kaverisuhteet nousevat merkityksellisiksi. Aikuisen tehtävä on vahvistaa nuoren tulevaisuuden uskoa siitä, että tilanne tulee muuttumaan ja yksinäisyys väistyy.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Mitä hyötyä ja iloa on siitä, että somessa voi jakaa kokemuksia ja tunteita kavereiden kanssa?
- Miten sosiaalisesta mediasta voisi löytää uusia kavereita, jos niitä ei ole koulussa tai harrastuksissa?
- Miltä tuntuu jäädä ryhmän ulkopuolelle? Miltä tuntuu olla yksinäinen ja torjuttu? Mitä silloin haluaisi muiden tekevän?

KURSSILLE

Osallistutko mieluummin ensiapukurssille vai potkunyaerkeilykurssille?

Vastausvaihtoehdot: Ensiapuun / Potkunyaerkeilyyn

Ensiapukurssilla opitaan hätäensiavun taitoja. Ne ovat tärkeitä kansalaistaitoja, joista hyötyy yllättävissä tilanteissa. Tapaturmia sattuu kotona, kaupungilla, liikenteessä ja työpaikoilla. THL:n mukaan tapaturmat ovat suomalaisten neljänneksi yleisin kuolemansyy. Ensiaputaitoja on tärkeää pitää yllä.

Itsepuolustus- ja kamppailulajit sekä niistä ammentavat treenausmuodot opettavat taitoja, joita voi käyttää puolustautumiseen fyysiseltä hyökkäykseltä. Joillakin lajeilla on ikäraajat, eli aivan nuorimmat eivät niitä pääse harrastamaan. Itsepuolustuslajeja voi harrastaa eri puolilla Suomea. Itsepuolustuslajeihin liitetään toisinaan virheellinen ajatus siitä, että niissä kannustetaan väkivaltaan ja että niitä harrastavat ovat taipuvaisia väkivaltaiseen käytökseen.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Millaisissa arjen tilanteissa ensiaputaitoja voisi tarvita?
- Millaisia turvallisuuden liittyviä taitoja kamppailulajeista voi saada?
- Millaisia rauhallisia tapoja ratkaista ristiriitoja voi oppia itsepuolustuslajien parissa?

Nettitehtävä: Tutustukaa netissä, millaisia asioita ensiapukurssilla opitaan. Voitte ladata myös Punaisen ristin ensiapusovelluksen, jonka avulla ensiapuosaaminen kulkee mukana puhelimesta. Se löytyy mobiilikaupoista hakusanalla Punainen risti.

YLIANNOSTUS

**Kaverisi on ottanut outoja pillereitä bileissä ja hän hajottaa paikkoja.
Mitä teet?**

Vastausvaihtoehdot: Seuraan vointia / Soitan poliisille

Kaverin käytöksen muuttuminen aggressiiviseksi voi tuntua pelottavalta. Jos tilanne käy todella uhkaavaksi, eikä sitä saa itse haltuun, voi hyvin soittaa poliisille. Lisäksi kannattaa harkita ambulanssin soittamista paikalle.

Koskaan ei kannata ottaa sellaisia pillereitä, joiden sisältöä ja vaikutuksia ei tiedä. Tavallisten lääkkeidenkin yhteiskäyttö esimerkiksi alkoholin kanssa voi aiheuttaa hengenvaarallisen myrkytystilan. Outoja pillereitä levittänyt tyyppi olisi hyvä saada vastuuseen teoistaan, joten myös siinä mielessä on hyvä ilmoittaa poliisille.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Miksi ei kannata koskaan ottaa outoja pillereitä?
- Miksi poliisin kutsuminen paikalle on hyvä idea?

SYÖMISHÄIRIÖ

Ystäväsi kertoo syömishäiriöstään. Tarjoatko hänelle jutteluapua vai ehdotatko käyntiä terveydenhoitajan luo?

Vastausvaihtoehdot: Juttelen / Terveydenhoitaja

Syömishäiriöt ovat melko tavallisia sairauksia, sillä Syömishäiriöliiton mukaan jopa joka kymmenes tyttö kärsii jonkinasteisesta häiriöstä nuoruusiässä. Poikien syömishäiriöitä osataan tunnistaa nykyään paremmin, jolloin niiden määrä tilastotollisesti näyttää myös kasvavan.

On rohkeaa ystävältä kertoa tilanteestaan, sillä usein käy niin, ettei sairastanut halua kertoa asiasta ja kokee avun saamisen uhkana. Kaveri ei voi olla terapeutti, mutta voi yrittää kuunnella ja ymmärtää sairastunutta. Ystävän tuki ei voi kuitenkaan korvata terveydenhoitoa, jolla saadaan paraneminen alkuun.

Ystävä voi tukea sairastunutta esimerkiksi auttamalla kokoamaan listan syömiseen liittyvistä ongelmista, erilaisista oireista ja tunteista, joista voi keskustella terveydenhoitajan kanssa. On myös olemassa verkkopalveluita ja neuvontapuhelimia, joihin kaveria voi kannustaa ottamaan yhteyttä jos esimerkiksi vanhemmalle on vaikea puhua asiasta.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Moni syömishäiriöstä kärsivä hakee vertaistukea muilta sairastuneilta netin kautta. Nettiryhmissä voidaan jakaa sairautta pahentavia malleja, kuten laihdutus- ja liikuntavinkkejä, ja näin vahvistetaan negatiivisten ja vahingollisten tapojen kierrettä. Millaisia seurauksia tällaisten vertaisryhmien tarjoamalla tuella voi olla nuorelle?
- Ketä muita turvallisia ja auttavia aikuisia koulussa on kuin terveydenhoitaja? Miten pääsee esimerkiksi kuraattorin tai koulupsykologin juttusille? Mitä muita kanavia koulussa on, jos etsii apua omaan tai kaverin ongelmaan?

LUE LISÄÄ TERVEYTEEN LIITTYVISTÄ AIHEISTA

- Pelikasvattajien verkoston tuottamassa Pelikasvattajien käsikirjassa on tietoa pelihaitoista ja niiden ehkäisystä: <http://www.pelipaiva.fi/pelikasvattajankasikirja.pdf>
- Ehytin Pelitaito.fi-sivustolta löytyy paljon tietoa pelaamisen terveys- ja hyvinvointivaikutuksista: <http://www.pelitaito.fi/new/digipelaaminen/>
- Niska jumissa! Mannerheimin Lastensuojeluliiton materiaali digiergonomian parantamiseksi https://www.mll.fi/2017/11/niska-jumissa/?post_date=20171117134219
- Mielenterveysseuran Mun mieli -sovellus seuraa tunteuksia ja olotiloja nuoren arjessa <https://www.mielenterveysseura.fi/fi/pelit-ja-teht%C3%A4v%C3%A4t/mun-mieli-sovellus>
- Syömishäiriöliitto Sylin sivuilla on kattavasti asiaa syömishäiriöistä ja mm. puheeksiottamisen malleja: <http://www.syomishairioliitto.fi/syomishairiot/>
- Myrkytystietokeskus auttaa puhelimitse ja keskuksen kattavilta verkkosivuilta voi tutkia, millaisia myrkytysoireita erilaiset kemikaalit ja aineet tuottavat: <http://www.hus.fi/sairaanhoito/sairaanhoitopalvelut/myrkytystietokeskus/Sivut/default.aspx>
- Punaisen ristin tuottamat ensiapupelit- ja testit voivat auttaa ensiaputaitojen opettelussa: <https://www.punainenristi.fi/opi-ensiapua/ensiapupelit-ja-testit>
- Yksinäisyyttä voi vähentää se, että saa seuraa ja voi jutella joko toisten nuorten tai turvallisten aikuisten kanssa verkossa. Eri palveluiden aukioloajat voi tarkistaa <http://www.netari.fi/aikataulut/>

YLEINEN TURVALLISUUS

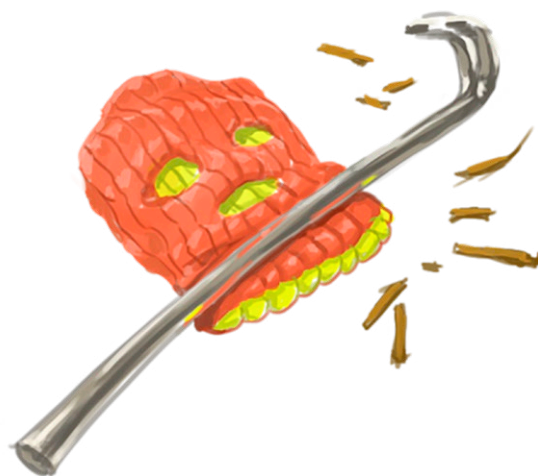
Nuori voi joutua erilaisten turvallisuutta uhkaavien ja vaarallisten tilanteiden keskelle arkipäiväisissä ympäristöissä, kuten kotona, koulussa, harrastuksissa ja internetissä. Pidempää ajanjaksoa tarkasteltaessa lapsiin ja nuoriin kohdistunut väkivalta ja kaltoin-kohtelu on vähentynyt ja nuorten turvallisuus on parantunut. Vuoden 2013 Lapsiuhritutkimuksen mukaan väkivaltaa tai sen uhkaa oli kuitenkin kokenut vajaat 40 prosenttia 15–16-vuotiaista. Aihe koskettaa siis monia oppilaita kaikkialla Suomessa.

Nuoruudessa kokeillaan uusia asioita ja otetaan tietoisikin riskejä. Se puolestaan johtaa tapaturma-alttiuteen. Riskitilanteisiin ajaudutaan usein kaveriporukan päähänpiston yhteydessä. Tapaturmiin saattaa liittyä päihteidenkäyttöä. Nuoren voi olla vaikea arvioida tekemistensä seurauksia. Nuorille sattuu tapaturmia erityisesti liikenteessä sekä erilaisten tapahtumien yhteydessä. Riskien ottaminen voi käydä kalliiksi: nuorten kuljettajien riski kuolla liikenteessä on yli kolminkertainen muuhun väestöön verrattuna.

Kun kyseessä on rikostilanne, sitä voi olla aikuisenkin vaikea tunnistaa. Nuori ei aina oireile joutuessaan rikoksen uhriksi eikä välttämättä tunnista sitä, että asiasta pitäisi kertoa aikuiselle. Tiedetään, että suuri osa lapsiin kohdistuneista rikoksista jää ilmoittamatta poliisille. Kyse on siis piilorikollisuudesta, joka ei tilastoidu mihinkään. Siksi on tärkeää, että rikoksiin liittyviä prosesseja ja niiden tunnistamista opetellaan yhteisesti ja ennaltaehkäisevästi.

Tyypillisiä suomalaisnuorten tekemiä rikoksia ovat myymälävarkaudet, vahingonteot, lievä väkivalta, ilman ajokorttia ajaminen ja rattijuopumus. Useimmiten rikokset ovat lieviä. Rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15 vuoden iässä. Tätä nuorempien rikokset jäävät rankaisematta. Lapsiin voidaan kuitenkin kohdistaa tarvittaessa viranomaistoimia ja he ovat myös velvollisia korvaamaan aiheuttamansa vahingon.

Aikuisen tärkeä tehtävä on auttaa nuorta tunnistamaan tilanteita sekä arvioimaan omaa toimintaansa yleisen turvallisuuden vahvistamiseksi. Jos aikuinen epäilee, että nuori on tehnyt rikoksen tai joutunut sen uhriksi, on syytä pysyä rauhallisena, neutraalina ja välttää kauhistelua. Aikuisen tehtävä on kuunnella ja kirjata tarvittaessa tapahtunut ylös sekä tehdä nuoren olo turvalliseksi ja auttaa ymmärtämään, että kaikenlaiset tunteet ja olotilat ovat mahdollisia ja että tilanteesta selvitään.

MURTO

Kaverisi pyytää sinua mukaan murtoon. Lähdetkö?

Vastausvaihtoehdot: Lähden / En lähde

Murto on aina rikos. Yleensä rikosnimike on varkaus tai törkeä varkaus. Varkaus on yksi yleisimmistä rikoksista, joita poliisin tietoon tulee vuosittain yli 90 000.

Nuorten tekemät varkauudet ja näpistyksset ovat varsin yleisiä. Tekijän ollessa yli 15-vuotias hän saa teostaan sakan. Lisäksi hän on korvausvastuullinen, jos anastettu omaisuus on kärsinyt vaurioita. Alle 18-vuotiaiden kohdalla poliisi soittaa aina huoltajille ja tekee lastensuojeluilmoituksen sosiaaliviranomaiselle. 15-17-vuotiaan tekijän kohdalla teosta jää myös merkintä rikosrekisteriin. Rikosrekisterimerkintä voi haitata urahaaveita esimerkiksi lentoliikenteen, ydinenergian, oikeushallinnon ja keskuspankin aloilla. Käytännössä rikostausta voi haitata jo työnhakua myös muille aloille: tieto leviää tuttavapiirissä ja omalla alalla.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Millaisia seurauksia rekisterimerkinnästä, puhelusta vanhemmille ja lastensuojeluilmoituksesta voi nuorelle olla?
- Mitä muita tapoja hankkia jännitystä elämään olisi kuin esimerkiksi murto- tai varkauskeikat?
- Miten voi opetella sanomaan "ei" kaveriporukan ehdotuksille, jotka liittyvät rikolliseen toimintaan tai ovat muuten riskialtista tekemistä?

TIHUTYÖ

Näet, kun koulun palkintokaappi hajotetaan. Asiasta tulee tutkinta. Kerrotko tekijät?

Vastausvaihtoehdot: Kerron / En

Kun nuori näkee rikoksen tapahtuvan, hän ei välttämättä tiedä, miten toimia tilanteessa. Jos tilanteen voi turvallisesti keskeyttää, voi mennä väliin. Toinen vaihtoehto on seurata sivusta ja soittaa poliisille. Voi myös mennä kysymään mahdolliselta uhrilta, miten hän voi ja millaista apua hän tarvitsee.

Moni miettii, joutuuko vaikeuksiin, jos tekee ilmoituksen rikoksesta. Ilmoittaminen poliisille tarkoittaa kuitenkin vain juttelua poliisin kanssa, joka auttaa tarvittaessa eteenpäin. Alaikäistä voidaan myös kuulla todistajana, jotta mahdollinen rikos saadaan selvitettyä. Todistaminen on kansalaisvelvollisuus. Alaikäisellä on oikeus saada halutessaan mukaan poliisilaitokselle ja oikeudenkäyntiin Rikosuhripäivystyksen tukihenkilö.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Millaisissa tilanteissa nuori voi joutua rikoksen todistajaksi?
- Mitä voi tehdä, jos näkee rikoksen?

Nettitehtävä: Käykää tutustumassa poliisin vihjepuhelin ja verkkopalveluihin, joiden avulla voi tehdä rikosilmoituksen tai ilmoittaa vaikkapa netissä tapahtuvasta ikävästä tilanteesta.

TULIPALO

Havaitset asunnossa savua. Soitatko ensin hätänumeroon vai varoitatko muita?

Vastausvaihtoehdot: 112 / Varoitetaan muita

Ensimmäisenä kannattaa tarkistaa, missä palaa. Tulipaloa voi yrittää sammuttaa käsisammuttimella tai sammutuspeitolla, mikäli se on turvallista. Palavaa kattilaa tai paistinpannua ei saa sammuttaa vedellä, vaan kannella tai sammutuspeitolla. Jos paloa ei saa haltuun, kannattaa napata puhelin mukaan, poistua tilasta, sulkea ovi perässä ja varoittaa muita. Kannattaa poistua turvallisen välimatkan päähän, ei saa käyttää hissiä eikä jäädä porraskäytävään, vaan paeta ulos. 112:een soitetaan sen jälkeen.

Kerrostalon jokainen asunto muodostaa oman palo-osastonsa, joka estää palon ja haitallisten palokaasujen leviämisen asunnosta toiseen tai porraskäytävästä asuntoon. Tämä sillä edellytyksellä, että ovet ja ikkunat pidetään kiinni. Naapuriasukkaiden onkin tulipalon aikana turvallisinta pysytellä omassa asunnossaan ovet suljettuina. Kerrostalot on rakennettu niin, ettei palo pääse helposti leviämään asunnosta toiseen. Savuisen portaikon kautta ei saa pyrkiä ulos, sillä savu tainnuttaa nopeasti.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Miksi porraskäytävään ei saa mennä, jos muualla kerrostalossa on tulipalo?
- Miksi viranomaiset kehottavat pysymään sisällä asunnossa, vaikka olisi loogisempaa juosta rappukäytävään ja ulos talosta?

Nettitehtävä: Tutustukaa allaoleviin linkkeihin ja laatikaa luokassa ohjeet tulipalotilanteessa toimimiseen. <http://www.pelastustoimi.fi/turvatietao/toimi-oikein-hatatilanteessa>
<http://nouhata.fi/2014/11/toimi-nain-tulipalotilanteessa/>

LIPPU

**Olette mökillä ja lipunlaskussa Suomen lippu putoaa mutaan.
Mitä teet?**

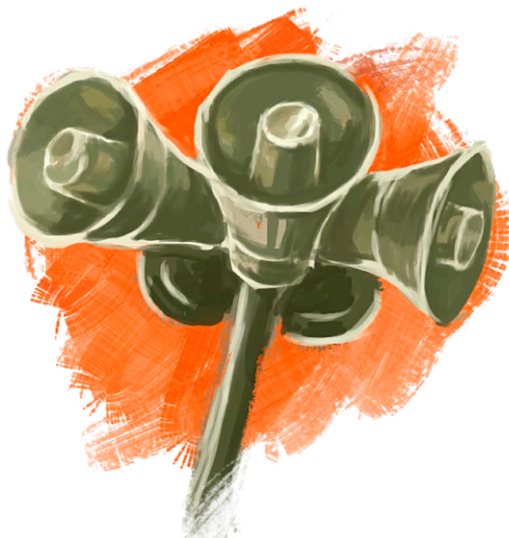
Vastausvaihtoehdot: Poltat lipun / Peset lipun

Jokaisella suomalaisella on oikeus liputtaa Suomen lipulla. Suomen lipusta annetussa laissa säädetään julkisesta lipun turmelemisesta, epäkunnioittavasta käytöstä tai luvattomasta paikaltaan ottamisesta. Näistä kustakin voi seurata sakkorangaistus. Suomen lippua saa pestä, kunhan sen kuivaa sisätiloissa ja sitä saa myös korjata, kunhan paikkaus ei näy. Lipun voi hävittää polttamalla tai leikkaamalla se pieniksi palasiksi ja poistamalla palat muutamassa erässä normaalin talousjätteen mukana. Tärkeintä on, ettei lippua voi palasista tunnistaa. Lippua ei saa haudata maahan eikä mereen.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Miten Suomen lippu hävitetään oikeaoppisesti?
- Miksi Suomen lipusta säädetään niin tarkasti laissa?

HÄLYTYS!

Sireenit soivat ulkona kuun ensimmäisenä maanantaina 12.00. Onko kyse testistä vai pitäisikö soittaa 112:een?

Vastausvaihtoehdot: Testi /112

Väestöhälyttimien toimintaa testataan Suomessa kerran kuukaudessa soitettavalla äänimerkillä. Yleinen vaaramerkki on nouseva ja laskeva ääni, joka kestää yhteensä noin minuutin ajan. Testipäivä on joka kuukauden ensimmäinen maanantai. Testaus tapahtuu klo 12.00. Sireeni ei kuitenkaan aina soi tismalleen samaan aikaan, vaan jos tapahtuu jotakin kiireellisempää (vaikkapa onnettomuus), hoitaa vuoropäällikkö ensin kiireelliset tehtävät.

Yleinen vaaramerkki soitetaan, jos tapahtuu väestöä uhkaava vaaratilanne, esimerkiksi ympäristöön leviää vaarallisia aineita kuten kaasua tai säteilyä. Vaaramerkin kuuluessa yleinen ohje on hakeutua sisälle tai pysyä sisällä, sulkea ilmanvaihto ja kuunnella radiota. Puhelimen käyttöä on vältettävä, koska puhelinjärjestelmän kapasiteetti ei riitä, kun kaikki pyrkivät soittamaan yhtä aikaa. Tärkeää on jäädä alueelle, missä on, jotta ei joudu matkalla vaaraan. Patterilla toimiva radio on ainoa tiedotusväline, joka toimii, jos esimerkiksi netti- ja sähköyhteydet katkeavat.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Mitä tulee tehdä, jos hälytys kuuluu muulloin kuin kuukauden ensimmäisenä maanantaina puolenpäivä aikaan?
- Miksi on tärkeää, että kotitalouksissa on pattereilla toimiva radio?

TAPPELU

Koulun pihalla on käynnissä tappelu. Menetkö väliin vai haetko opettajan paikalle?

Vastausvaihtoehdot: Väliin / Opettaja

Nuorelle voi olla vaikea tietää, miten uhkaavassa tilanteessa tulisi toimia, sillä tilanne eskaloituu usein yllättävän nopeasti - ja menee myös nopeasti ohi. On siis tärkeää, että nuorella on toimintamalleja sille, miten pystyy toimimaan asettamatta itsensä vaaraan. On mahdollista, että nuori tuntee tilanteen tarpeeksi turvalliseksi ja pyrkii puuttumaan siihen. Tähän tarvitaan usein vahvaa tilanteenlukutaitoa ja psykologista silmää. Tappelujen ja kiusaamisen silminnäkijöillä on erittäin suuri rooli tilanteen ratkaisemisessa, ja heidän valmiuksiaan puuttumiseen tulisi vahvistaa. Ei ole kantelua, jos tilanteesta kertoo opettajalle. Jos tapahtuma liittyy kiusaamiseen, tilanteelle olisi tärkeää löytää pitkäaikainen ratkaisu ja etsiä tukea myös aikuisista.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Miksi joskus voi olla vaikeaa, mahdotonta ja vaarallista puuttua, kun näkee esimerkiksi tappelun?
- Miksi tappeluista ja kiusaamisesta kertomista aikuiselle pidetään kanteluna?

HUMALA

Kaverisi vanhemmat ovat humalassa. Teitä pelottaa. Mitä teet?

Vastausvaihtoehdot: Soitan vanhemmilleni / Lähdetään pois

Jos humalaisten käyttäytyminen pelottaa, on usein viisainta poistua paikalta. Jos kaverin vanhemmat ovat toistuvasti humalassa, heillä saattaa olla ongelmia alkoholinkäytön suhteen. Heidän olisi hyvä saada apua tilanteeseensa. Samoin kaverin, sillä alkoholitiperheessä asuminen on nuorelle todella kuormittavaa. Pahimmillaan nuori joutuu huolehtimaan yksin itsestään, pakenemaan väkivaltaa sekä pelkäämään vanhempiansa terveyden puolesta. Nuori saattaa myös hävetä vanhempien juomista, eikä siksi kerro siitä mielellään muille. Niin oman kuin vanhempien turvallisuuden ja terveyden vuoksi olisi kuitenkin tärkeää saada apua mahdollisimman pian. Nuori saattaa myös kuvitella olevansa ainoa luokallaan tai koulussaan, jonka vanhemmat juovat. Tämä ei tietenkään ole totta: A-klinikkasäätiön selvitysten mukaan noin 10 prosenttia lapsista ja nuorista asuu perheissä, joissa on haitallista alkoholinkäyttöä.

Vanhemmille soittaminen on kortin esittämässä tilanteessa siinä mielessä hyvä idea, että vanhemmat voivat auttaa apua tarjoavien tahojen selvittämisessä ja hakea lapset pois pelottavasta tilanteesta turvallisempaan paikkaan. Vakavien kotiongelmien selvittämisen ei koskaan tulisi olla nuorten vastuulla, vaan on hyvä löytää luotettavia aikuisia, joille asiasta voi puhua. Useilla kunnilla on niin päihderiippuvaisille kuin heidän perheilleen suunnattuja palveluita ja A-klinikoilla on kattava verkosto ympäri Suomen.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Miten kaveria voi tukea tällaisessa tilanteessa?
- Jos on huolissaan oman läheisen alkoholinkäytöstä, miten voi toimia? Mistä voi saada apua?

AUTATKO?

Vanha mies kaatuu kaupan edessä. Menetkö auttamaan?

Vastausvaihtoehdot: Autan / En auta

Hyviin tapoihin kuuluu mennä auttamaan, sillä vanhus ei välttämättä pääse itse ylös. Varsinkin kylmällä ilmalla kaatunut olisi hyvä saada mahdollisimman pian pystyyn ja sisätiloihin odottelemaan mahdollisen ambulanssin saapumista. Kannattaa pyytää myös muita ohikulkijoita apuun, sillä ihmisen nostaminen ylös maasta on yllättävän raskasta. Jos vanhus on loukannut itseään, voi olla parasta auttaa hänet istuvaan asentoon odottamaan ambulanssin saapumista.

Auttamistilanteissa on aina huolehdittava myös omasta turvallisuudesta ja päätettävä tilanteen mukaan, miten toimii.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Miksi olisi houkuttelevampaa vain jatkaa matkaa eikä jäädä auttamaan?
- Miten tässä tilanteessa voisi auttaa?
- Mitä riskejä toisen auttamisessa voi olla vastaavassa tilanteessa?

MIELENOSOITUS

Jaat mielenosoituksesta livevideota someen, kun jotkut tyypit alkavat riehua. Poistutko paikalta?

Vastausvaihtoehdot: Jään / Pois

On hyvä muistaa, että useimmat mielenosoitukset ovat rauhallisia, eikä niissä ole järjestyshäiriöitä. Kuten useimmissa uhkaavissa tilanteissa, tässäkin on viisaampaa poistua paikalta kuin jäädä odottelemaan tilanteen muuttumista hankalammaksi. Jäämällä kuvaamaan saa toki hyvää materiaalia sosiaaliseen mediaan jaettavaksi, ja sen myötä oma status sosiaalisessa mediassa saattaa nousta. Videota voidaan käyttää myös mahdollisesti myöhemmin todistusaineistona, jos tilanteessa tapahtuu esimerkiksi rikos jota halutaan selvittää.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Miksi tässä tilanteessa kannattaisi jäädä paikalle kuvaamaan videota?
- Millaisten asioiden puolesta olisit valmis osoittamaan mieltä?
- Mitä muita vaikuttamisen tapoja on kuin mielenosoitus?

LUE LISÄÄ YLEISESTÄ TURVALLISUUDESTA

- Nuorisobarometri 2016 kertoo kattavasti nuorten ajatuksista liittyen turvallisuuteen, luottamukseen ja tulevaisuuteen. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2017/03/Nuorisobarometri_2016_WEB.pdf
- Nuorten tapaturmista löytyy paljon tietoa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sivuilta:
  - <https://www.thl.fi/fi/web/tapaturmat/lapset-ja-nuoret/nuoret>
- Rikosuhripäivystyksen sivulla on videoita, materiaaleja ja erilaisia kouluissa hyödynnettäviä sisältöjä sekä nuorille että heidän kanssaan toimiville aikuisille <http://nuoret.riku.fi>
- Kriminaalihuollon tukisäätiön Portti vapauteen -sivuilla on luettavissa tietopaketti muun muassa nuorten rikoksiin ja rikosseuraamuksiin liittyen <http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2457/nuorisorikollisuus>
- Preventiimi - nuorisoalan ehkäisevän päihdetyön osaamiskeskus tarjoaa paljon tietoa, tukea ja koulutusta päihdeteemaan liittyen: <http://www.preventiimi.fi>

IHMISUHTEET

Teini-iässä ystävyysuhteiden merkitys korostuu verrattuna perhesuhteisiin. Omaan kaveriporukkaan kiinnittyminen ja vanhemmista irtautuminen on keskeinen nuoruusiän kehitystehtävä. Arjen jakaminen perheen ja ystävien välillä voi kuitenkin olla haastavaa.

Nuoret luovat omia tapoja olla vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, omissa kanavissa ja omaehtoisesti. Melkein kaikki nuoret käyttävät vuorovaikutuksessa sosiaalista mediaa ja pikaviestisovelluksia. Nuorten toisilleen tarjoama vertaistuki vahvistaa nuoren osaamista ja erilaisista tilanteista selviämistä. Kolikon kääntöpuolena toimii ryhmäpaineen vastustamiseen liittyvät haasteet - omia rajoja voi olla vaikea asettaa, kun on entistä tärkeämpää kuulua porukkaan.

Viimeistään yläkouluikäisillä seksiin ja seksuaalisuuteen liittyvät kysymykset tulevat ajankohtaisiksi. Nuoret tuntelevat ja kokeilevat yhdessäoloa aiempaa intiimimmällä tasolla. Myös median seksisisällöt ovat kansallisen Kouluterveyskyselyn mukaan suurelle osalle 8.- ja 9.-luokkalaisista tuttuja - vuonna 2013 toteutetussa kyselyssä lähes puolet kertoi katsoneensa pornoa netistä.

Vuorovaikutustaitojen harjoittelun aikana epävarmuus ja kömpelö viestiminen saattavat aiheuttaa konflikteja. Nuoret kohtaavat kiusaamista, häirintää ja vihapuhetta koulussa, harrastuksissa, sosiaalisessa mediassa ja pelatessa digitaalisia pelejä. On tärkeää olla vähättelemättä nuoren kokemaa kiusaamista somessa, vaikka se tuntuisi aikuisen näkökulmasta vähäpätöiseltä. Ilkeät kommentit, nolojen kuvien jakaminen tai jonkun ulkopuolelle jättäminen herättävät epävarmuuden tunnetta ja voivat vaikuttaa nuoren itsetuntoon. Nuoren pahoinvointi ei välttämättä näy ulospäin.

Osa kurjista kokemuksista voi olla selkeästi sukupuolittuneita. Esimerkiksi tytöt kohtaavat poikia useammin ulkonäköön kohdistuvia kommentteja. Tällaiset tilanteet on tärkeää ottaa vakavasti, jotta nuoret oppisivat, että aihe on aina käsittelemisen arvoinen. On myös tiedostettava eri vähemmistöjen kokeman syrjinnän muodot. Näin tilanteisiin pystytään tarpeen mukaan puuttumaan mahdollisimman nopeasti.

Muutosten keskellä luotettavien aikuisten tuoma ohjaus ja tuki on tärkeää. Vaikka nuoret kaipaavat itsenäisyyttä, on tärkeää saada rakentaa vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaitoja aikuisten tuen avulla. Parhaassa tapauksessa ihmissuhteisiin, vuorovaikutukseen ja nuorten media-arkeen liittyvistä aiheista keskustellaan monipuolisesti ja säännöllisesti nuorten kanssa. Tämä lisää todennäköisyyttä sille, että nuori kääntyy aikuisen puoleen, kun tarvitsee apua ja neuvoa. Turvalliseksi koettu aikuinen voi löytyä kodin ohella esimerkiksi kaverin perheestä, nuorisotalosta, netistä tai koulusta.

IHAN NAAMAT

Kaverisi sammui bileissä. Postaatko kuvan someen vai soitatko kaverin vanhemmille?

Vastausvaihtoehdot: Postaan! / Vanhemmille

Nuoren voi olla vaikea tietää, missä oman kehon rajat kulkevat esimerkiksi päihteiden suhteen. Kuvien ja videoiden jakaminen yhteisistä illanvietoista sosiaaliseen mediaan on nuorten keskuudessa yleistä, ja luvan pyytäminen kuvan jakamiselle voi unohtua. Lain mukaan kuvia ja videoita saa ottaa ja jakaa vapaasti julkisilla paikoilla, mutta kodin ja yksityisen elämän piirissä kuvaamiseen ja kuvien julkaisuun tarvitaan lupa.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Millaisia asioita muita kuvattaessa on hyvä huomioida?
- Pitääkö kaverilta kysyä lupa ennen kuin jakaa hänestä kuvan tai videon somessa?
- Milta tuntuu, jos sinusta jaetaan kuva joka on mielestäsi nolo tai ahdistava? Miten tilanteessa voi toimia?
- Mitä hyviä periaatteita voisi luoda luokan tai kaveriporukan kesken kuvien jakamisen suhteen?

Nettitehtävä: Selvittäkää tunnilla netistä, mitä lait määräävät muita ihmisiä esittävien jakamisesta someen. Käyttäkää hakusanoina esimerkiksi sanoja kunnianloukkaus, yksityiselämää koskevan tiedon levittäminen ja salakatselu.

KIUSAAJAT

Ystävääsi kiusataan tönimällä ja haukkumalla. Menetkö väliin vai kerrotko asiasta opettajille?

Vastausvaihtoehdot: Väliin / Opettajat

Nuoren voi olla vaikea tietää, miten uhkaavassa tilanteessa tulisi toimia, sillä tilanne eskaloituu usein yllättävän nopeasti - ja menee myös nopeasti ohi. On siis tärkeää, että nuorella on toimintamalleja sille, miten pystyy auttamaan ystävää ahdingossa asettamatta itsensä vaaraan. On toivottavaa, että lähistöltä löytyisi luotettava aikuinen, jonka nuori voi pyytää apuun.

On myös mahdollista, että nuori tuntee tilanteen tarpeeksi turvalliseksi, ja pyrkii puuttumaan siihen itse. Tähän tarvitaan usein vahvaa tilanteenlukutaitoa ja psykologista silmää. Jos tapahtuma liittyy kiusaamiseen, tilanteelle olisi tärkeää löytää pitkäaikainen ratkaisu ja etsiä tukea myös aikuisista.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Miten tulkitsette vastaavia tilanteita?
- Mitä muita toimintamalleja tilanteessa voisi olla?

KIUSAAMINEN

**Kaveriasi kiusataan netissä ja hän on ahdistunut.
Käsketkö häntä vain kestämään vai autatko hakemaan apua?**

Vastausvaihtoehdot: Kestäköön / Autan

Kiusaamisen uhri voi lannistua ja tuntea avuttomuutta raskaassa tilanteessa. Se, että kaveria kiusataan, ahdistaa usein myös nuorta itseään. Jos nuorella ei ole välineitä käsitellä tukalia tunteita ja haastavia sosiaalisia tilanteita, on mahdollista, että hän toivoo ystävän selviävän tilanteesta yksin. Jotta ystävää pystyy auttamaan, on kehitettävä tunnetaitoja.

Jos nettikiusaaja on luokkakaveri, voi asiaa pyrkiä käsittelemään opettajan tuella. Nettikiusaaminen on nimittäin usein jatke kasvokkain tapahtuvalle kiusaamiselle, mikä tarkoittaa, että tilanne jatkuu tavalla tai toisella myös koulussa. Tilanteeseen puuttuminen on opettajan kannalta haastavampaa, jos kiusaaja on tuttu koulun ulkopuolelta tai jos kyseessä on kiusatulle tuntematon henkilö.

Useassa nettipalvelussa voi olla yhteydessä ylläpitoon tai blokata muita käyttäjiä. Jos sisältö täyttää ahdistelun merkit, kannattaa kannustaa nuorta ottamaan häirinnästä ruutukaappaukset ja tekemään asiasta rikosilmoitus.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Miten toivoisit itseäsi tuettavan vastaavassa tilanteessa?
- Miten netissä kiusattua voisi auttaa?

YLLYTTÄJÄT

Ystäväsi kaverit yllyttävät häntä varastamaan. Yritätkö saada ystäväsi luopumaan ajatuksesta?

Vastausvaihtoehdot: Yritän / En puutu

Rajojen koetteleminen on nuorilla yleistä. Myös ajatusleikit ja toisten yllyttäminen kuuluvat monessa kaveriporukassa asiaan, ja harvemmin nuoret lähtevät aidosti toteuttamaan viltimpiä ajatuksiaan. Joskus kuitenkin rajojen ylityksiä sattuu, ja on tärkeää, että nuorella on kavereita, jotka uskaltavat myös kehottaa vielä harkitsemaan asiaa.

Jos kaverit yllyttävät nuorta varastamaan, on hyvä, että hän tiedostaa näpistämisen mahdolliset seuraamukset. Poliisin puuttuessa asiaan vähimmäisseuraus on soitto huoltajille sekä lastensuojeluilmoitus. 15-17-vuotiaan tekijän kohdalla teosta jää myös merkintä rikosrekisteriin, vaikka teosta ei saakaan varsinaista sakkorangaistusta.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Mitä seurauksia varastamisesta voi olla?
- Miten kaveriporukan aiheuttamaa painostusta voisi välttää?

HÄMÄRÄHOMMAT

Ystäväsi pyörii oudoissa piireissä. Jutteletko asiasta aikuisen kanssa vai vinkkaatko nettipoliisille?

Vastausvaihtoehdot: Aikuinen / Nettipoliisi

Nuorilla on suuri kynnys "laverrella" toisistaan aikuisille. Jos nuori havaitsee ystävässään selkeän muutoksen tai on jostain syystä huolestunut tämän toiminnasta, on tärkeää, että hänellä on lähellä luotettava aikuinen, jonka kanssa keskustella. Jos ystävän toiminta vaikuttaa laittomalta, kannattaa myös harkita yhteydenottoa viranomaisiin. Neuvoa voi kysyä esimerkiksi nuoriso- tai sosiaalityön palveluista.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Miten ystävän kanssa voi ottaa puheeksi, jos joku hänen elämässään huolettaa?
- Jos joku ilmaisee olevansa huolissaan sinusta, miten reagoit? Miksi?

Nettitehtävä: Selvittäkää, ketkä ovat oman alueenne nettipoliiseja ja miten heihin saa yhteyden.

VAPAA-AIKA

Isovanhempasi pyytävät sinua mökille, samana viikonloppuna on konsertti johon haluat mennä – kumman valitset?

Vastausvaihtoehdot: Mökille / Konserttiin

Ks. seuraavan kysymyksen teksti ja jatkokysymykset.

ILLALLINEN

Tänään on perheen yhteinen illallinen, jäätkö syömään vai menetkö pizzalle kavereiden kanssa?

Vastausvaihtoehdot: Jään / Menen

Tilanteet, joissa nuoreen kohdistuu painetta sekä perheen että ystävien puolelta, ovat nuorelle vaikeita. Ystävyys-suhteiden ja ryhmään kuulumisen korostunut merkitys sekä itsenäistymisen tarpeet haastavat perheen totuttuja toimintamalleja. Ystävien kesken tehdyt suunnitelmat vahvistavat kaveriporukan henkeä. Perheen suunnitelmien kanssa ristiriidassa oleva tilaisuus voi myös liittyä muihin nuoren identiteetin rakentamiselle tärkeihin asioihin, esimerkiksi harrastuksiin.

Vastuun kantaminen ihmissuhteissa on jatkuvaa priorisointia, päätöksentekoa sekä omien ja muiden tarpeiden huomioonottamista. Valintatilanteisiin liittyy usein sisäinen ristiriita, jota voidaan käsitellä vahvistamalla nuoren itsetuntemusta ja tunnetaitoja.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Miten haluat huolehtia perhesuhteistasi?
- Miten voi itse vaikuttaa siihen, millaisiksi ihmissuhteesi muodostuvat?
- Miten omien kavereiden ja harrastusten merkityksen voisi nostaa esiin perheen sisällä?
- Miten toivot että läheisesi toimivat, jos he joutuvat perumaan aiemmin sovitun tapaamisen kanssasi?

UUSI FRENDI

Tutustut mielenkiintoiseen tyyppiin koulussa. Haittaako, että hän pukeutuu täysin eri tavalla?

Vastausvaihtoehdot: Ei haittaa / Haittaa

Pukeutuminen on nuorille herkkä ja monitasoinen asia, joka liittyy oman identiteetin rakentamiseen ja yhteenkuuluvuuden osoittamiseen. Pukeutumisella viestitään, mihin porukkaan kuulutaan. Ystäväystyminen eri tavalla pukeutuvien ja ajattelevien kanssa avaa myös itselle uusia mahdollisuuksia laajentaa omaa ajattelua ja haastaa omia käsityksiä.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Mitkä asiat tuntuvat ystävydessä sinulle tärkeiltä?
- Miksi on tärkeää pukeutua kavereiden kanssa samaan tyyliin?
- Mitä sitten, jos kaverin tyyli tuntuu itsestä vanhahtavalta, liian rajulta vai vähän nololta? Mistä tällaiset ajatukset kumpuavat ja miten niitä voisi käsitellä kaverin kanssa?
- Miten erilaisten tyylien heijastumista ystävyteen voidaan välttää?

IHASTUS

Olet ihastunut: otatko yhteyttä somen kautta vai menetkö suoraan juttelemaan?

Vastausvaihtoehdot: Some / Juttelu

Monelle nuorelle netin kautta tutustuminen on arkipäivää. Usein kynnys kommentoida toisen snappiä tai lähettää viesti somen kautta on matalampi kuin kontaktin luominen kasvokkain. Somen välityksellä toiseen voi myös tutustua rauhassa ja yksityisesti ilman esimerkiksi koulun jaettujen tilojen luomaa paineen tunnetta. On toki tärkeää, että nuorilla on myös valmiuksia kontaktin luomiseen kasvokkain juttelemalla. On hyvä myös ymmärtää, että ihmisestä voi saada aivan erilaisen kuvan verkon kautta kuin kasvokkain.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Miten toivoisit, että sinulle vieras, mutta samaa koulua käyvä tyyppi ottaisi sinuun yhteyttä?
- Tuntuuko uuteen ihmiseen tutustuminen kasvokkain erilaiselta kuin somen kautta? Miksi / miksi ei?

VIERAITA

Lapsuuden kaverisi tulevat luoksesi pitkästä ajasta. Otatteko selfieitä vai pelaatteko lautapelejä?

Vastausvaihtoehdot: Selfiet / Lautapelit

Välillä voi tehdä mieli ottaa selfieitä ja välillä pelata, tai pelatessa voi samalla ottaa selfieitä. Nuorilla digitaalinen ja analoginen kanssakäyminen yhdistyvät saumattomasti, ja sosiaalisen median käyttämiseen liittyy usein yhdessäolo kavereiden kanssa. Selfieiden ottaminen ja jakaminen on tärkeä tapa viestiä muille, keiden kanssa aikaa vietetään ja mitä tehdään.

Yhtä oikeaa tapaa viettää aikaa kavereiden kanssa ei ole. Tärkeää on, että tekeminen päätetään yhdessä, eikä yksi aina päättää, mitä tehdään. Kortin tilanteessa on myös hyvä huomioida, että lapsuuden kavereiden kiinnostuksen kohteet ovat voineet muuttua vuosien saatossa: se, mikä oli aiemmin kivaa yhteistä tekemistä, ei ehkä enää kiinnostakaan. Lapsuudessa syntyneet ystävyysuhteet voivat kuitenkin kestää koko eliniän ja niitä kannattaa vaalia, vaikka välillä kiinnostuksen kohteet eivät kohtaisikaan.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Millaisia kokemuksia teillä on lapsuudenkavereiden kohtaamisesta?
- Miten vietätte yleensä kavereiden kanssa aikaa? Kuka päättää, mitä teette?

UUSI OPPILAS

Luokillesi on tullut uusi oppilas. Pyydätkö häntä somessa kaveriksesi vai mukaanne jalkapallomatsiin?

Vastausvaihtoehdot: Somekaveri / Jalkapallo

Uudella oppilaalla voi olla luokassa turvaton olo, kunnes hän on tutustunut paremmin luokkakaveriisi ja opettajaan. Nuoria on hyvä kannustaa uudesta oppilaasta huolehtimiseen esimerkiksi ottamalla hänet mukaan erilaisiin vapaa-ajan harrastuksiin sekä luokan someryhmiin. Sosiaalisessa mediassa luokkakaveriin voi tutustua monella eri tavalla, esimerkiksi aloittamalla keskustelun somevirrassa näkyvistä asioista. Uuden luokkakaverin kiinnostuksen kohteita voisi huomioida niin, että yhteisiä asioita tehtäisiin myös uuden luokkakaverin mukavuusalueella, eikä vain omien harrastusten ja kiinnostuksen kohteiden parissa

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Miten uuden luokkakaverin voi saada tuntemaan olonsa tervetulleeksi?
- Mitä muuta uuden luokkakaverin kanssa voisi tehdä?

VÄITTELY

Välitunnilla syntyy kiivas väittely. Pyritkö vakuuttamaan muut tiedoillasi vai haetko yhteisymmärrystä?

Vastausvaihtoehdot: Vakuutan muut / Yhteisymmärrys

Vuorovaikutustaitoihin liittyy monia haasteita, joita kohdataan läpi elämän. Väittelyissä on monta asiaa pelissä, ja niissä harjoitellaan niin argumentaatiota kuin tunnetaitoja. Keskustelun kiihtyessä vauhtisokeus voi iskeä, jolloin keskustelu ei enää etene. Oman näkökulman esiintuomisen merkitys korostuu väittelyn osapuolilla ja mahdolliset muut keskustelijat jäävät mittelin yleisöksi. Moni väittely perustuu väärinkäsitykseen, jossa osapuolet käsittävät ainakin osia toistensa viesteistä väärin. Väittely vaatii myös pelisilmää: joskus yhteisymmärryksen tavoittelu on sosiaalisesti viisaampaa kuin omilla tiedoilla loistaminen.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Onko sinulla kokemuksia tilanteista, joissa kiivas väittely on saatu rauhoittumaan? Miten siinä onnistuttiin?
- Kun tuntee, että toinen osapuoli on väärässä, pitääkö hänen puheenvuoronsa kuunnella kuitenkin loppuun? Miksi / miksi ei?
- Miten voi toimia, jos huomaakin olleensa väärässä? Miltä väärässäoleminen tuntuu?

LUE LISÄÄ IHMISSUHTEISTA

- Väestöliiton nuorten sivuilta saa paljon tietoa nuorten seksuaalisuuteen, kasvuun, kehitykseen ja seurusteluun liittyvistä asioista: <http://www.vaestoliitto.fi/nuoret/>
- Mannerheimin Lastensuojeluliiton Nuortennetti on nuorille suunnattu tietopaketti keskeisistä nuoren elämää koskevista asioista, myös kiusaamisesta ja siellä on myös mahdollisuus jutella esimerkiksi turvallisen aikuisen kanssa <https://www.nuortennetti.fi/>
- Pelastakaa Lasten tuottama Tunteiden verkko -aineisto käsittelee mm. ahdistelua ja häirintää verkossa, tutustumista, luottamusta ja tunteita verkkoympäristössä, oman seksuaalisuuden esiin tuomista netissä sekä seksiin liittyvän tiedon ja keskustelun luotettavuutta. <http://www.netari.fi/ohjaustajaneuvontaa/tunteidenverkko/>
- Mediataitokoulu tarjoaa tietoa, tutkimusta ja tehtäviä mediakasvatuksesta ja median ilmiöistä. Aineistopankista löytyy paljon ideoita esimerkiksi verkossa tapahtuvan vuorovaikutuksen opetteluun <http://mediataitokoulu.fi>

LIIKENNE

Yläkouluikäisenä moni suorittaa mopokortin ja autokin alkaa jo siintää haaveissa. Mopoilun myötä nuoren elämänpiiri laajenee ja itsenäisyys liikenteen käyttäjänä lisääntyy. Nuorten mielestä tärkeää mopoilussa onkin riippumattomuus vanhempien kускаamisesta ja kavereiden tapaaminen. Mopoiiluun liittyy voimakasta yhteisöllisyyttä, joista suuret mopotapaamiset ovat yksi esimerkki.

Liikenneturvan keräämien tilastojen mukaan nuorilla (15-24-vuotiailla) kuljettajilla on korkea onnettomuusriski, kunnes ajokokemusta karttuu. Nuoria on väestöstä vain noin 12 prosenttia, mutta joka kolmas tieliikenteessä vahingoittunut on nuori. Nuorten liikennekuolemien määrä on kuitenkin lähes puolittunut ja loukkaantumisten määrä vähentynyt kolmanneksella viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Kaverit saattavat yllyttää nuorta kuskia hurjapäisiin tekoihin liikenteessä. Sellaiseen ei pidä lähteä mukaan, vaan kannattaa pitäytyä turvallisessa ajotavassa. Myös ajoneuvon kunnosta huolehtiminen on turvallisuustekijä.

Nuorille kuljettajille on tyypillistä omien ajotaitojen yliarviointi ja tavallista suurempi riskinotto. Valtaosa nuorista ei kuitenkaan kuulu siihen riskiryhmään, jonka ajotyyli on riskihakuinen ja siten altistaa onnettomuuksille. Niin mopolla, pyörällä kuin kävellen tiellä liikuttaessa tärkeintä onkin rauhallisena pysyminen ja muiden tienkäyttäjien kunnioittaminen.

LIIKENNE

Ajatte ohi kolaripaikasta. Otatko kuvia onnettomuuspaikalta ja laitat someen?

Vastausvaihtoehdot: Kuvaan / En kuvaa

Onnettomuuden kuvaaminen sinänsä ei ole laitonta, mutta tilanteesta riippuen kyseessä voi olla kunnianloukkaus, salakatselu tai yksityiselämää koskevat säännökset. Onnettomuuden uhrien kuvaaminen on joka tapauksessa mautonta ja hyvien tapojen vastaista. Ei ole kenenkään kannalta kiva tilanne, jos onnettomuuden uhrin omaiset näkevät uhrien kuvien leviävän somessa, ennen kuin he itse ovat saaneet tietoa tapahtuneesta.

Lisäksi pysähtyminen onnettomuuspaikalle voi aiheuttaa ruuhkaa ja siten lisää onnettomuuksia ja vaikeuttaa pelastushenkilökunnan pääsyä paikalle. Jos paikalle on jo pysähtynyt muita auttajia ja pelastustilanne on käynnissä, ei muilla tienkäyttäjillä ole syytä pysähtyä.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Miten kolaripaikasta ohi ajaessa pitäisi toimia?
- Miksi ei ole hyvien tapojen mukaista levittää onnettomuuskuvia sosiaaliseen mediaan?

RATTIJUOPPO

Kaverisi meinaa lähteä ajamaan kännissä mopolla: otatko avaimet pois vai lainaatko taksirahat?

Vastausvaihtoehdot: Avaimet pois / taksiin

Kaveri voi olla hetken vihainen, mutta kiittää varmasti viimeistään seuraavana päivänä siitä, että häntä ei ole päästetty ajamaan. Päihteiden vaikutuksen alaisena ajaminen on yksi suurimmista riskitekijöistä liikenteessä, ja silloin voi vahingoittaa paitsi itseään ja omaa mopoaan, myös muita tielläliikkuja.

Viikonloppuyöt ovat tilastojen mukaan nuorten onnettomuuksien tyypillisintä aikaa. Ollaan istuttu iltaa kavereilla ja kotiin on kuitenkin pakko päästä. Hämärä vuorokaudenaika yhdistettynä humalaan on erityisen huono yhdistelmä liikenteessä.

Mopolla humalassa ajamisesta voi saada rattijuopumustuomion, ajokiellon ja sakkoja. Lisäksi auton ajokortin saanti voi viivästyä. Rattijuopumuksen raja on 0,5 promillen alkoholi-pitoisuus veressä tai 0,22 mg alkoholia litrassa uloshengitysilmaa.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Mitä muita keinoja on siihen, että estää kaveria lähtemästä ajamaan?
- Mitä riskejä on humalassa ajamisessa?
- Mitä tehdä sellaisessa tilanteessa, jos kotiin on pakko päästä, eikä ole muita keinoja kuin lähteä ajamaan kännissä mopolla?

ULOSAJO

Moposi suistuu tieltä, mutta et satuta itseäsi. Soitatko ensin läheisille vai 112:een?

Vastausvaihtoehdot: Läheiset / Hätäkeskus

Riippuu tilanteesta, kannattaako ensin soittaa läheisille, hätäkeskukseen vai kenties hinauspalveluun. Jos kukaan ei loukkaantunut, ulkopuolisia ei ollut osallisina onnettomuudessa ja mopon saa omin avuin pois ojasta, ei ole välttämätöntä soittaa hätäkeskukseen lainkaan. Vastaavien tilanteiden varalta jokaisen mopoilijan kannattaa varmistaa, sisältääkö oma mopovakuutus hinauspalvelun ja tallettaa hinauspalvelun numero puhelimeensa.

Hätäkeskuksen ohjeiden mukaan hätänumeroon tulee soittaa, kun kohtaa hätätilanteen tai tarvitsee kiireellisesti viranomaisapua paikalle, tai kun tietää tai epäilee hengen, terveyden, omaisuuden tai ympäristön ollessa uhattuna tai vaarassa. Jos epäilee, onko kyseessä hätätilanne vai ei, on aina parempi soittaa hätänumeroon 112 kuin olla soittamatta.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Millaisessa tilanteessa onnettomuudesta tulisi ilmoittaa hätäkeskukseen?

Nettitehtävä: Tutustukaa yhdessä Hätäkeskuksen 112 Suomi -mobiilisovellukseen, joka nopeuttaa avun saantia hätätilanteessa.

VAIHTOEHTO

Mopolla saa ajaa 45 km/h vai 65 km/h

Vastausvaihtoehdot: 45 / 65

Laki määrittelee mopoksi kaksi- tai kolmipyöräisen enintään 50-kuutioisella polttomoottorilla varustetun kulkuneuvon. Yleisesti mopoksi luetaan myös kevyt nelipyörä eli niinsanottu mopoauto. Mopojen tulee noudattaa EU:n tyyppivaatimuksia, joiden mukaan mopon rakenteellinen nopeus saa olla 45 kilometriä tunnissa. Se on myös laissa mopolle määritelty maksiminopeus.

Poliisin selvitysten mukaan noin joka kolmas mopo on viritetty, eli huippunopeus voi olla vaikkapa 65 km/h. Viritetyllä mopolla ajaminen on turvallisuusriski, sillä useinkaan mopoja ei ole tehty yli 45 km/h ajamiseen. Nuoret myös aliarvioivat helposti nopeuden kasvun myötä lisääntyvät riskit. Kun nopeus kasvaa, havaintojen teko ja reagointi äkkitalanteisiin vaikeutuvat ja jarrutusmatka pitenee. Viritetyllä mopolla liikenteessä ajaminen on myös laitonta. Ajo-oikeuden menetys, B-kortin lykkääntyminen, korotettu liikennevakuutusmaksu, autovero, uudelleen katsastus ja sakot ovat joitakin seurauksia viritetyllä mopolla ajamisesta.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Miksi viritetyllä mopolla ajaminen on turvallisuusriski?
- Mitä seurauksia viritetyllä mopolla ajamisesta voi tulla?

LUE LISÄÄ LIIKENNETURVALLISUUDESTA

- Liikenneturvan sivusto nuorista liikenteessä: <https://www.liikenneturva.fi/fi/eri-ikaisena/nuoret-15-24-liikenteessa-0>
- Liikenneturvan mopoilusta kertova sivusto: <https://www.liikenneturva.fi/fi/liikenteessa/mopoilijat>
- Autokoululiiton sivut, mm. tietoa ajokortin hankkimisesta: <http://www.autokoululiitto.fi/ajokorttia-hankkimassa/miten-ajokortti-hankitaan.html>
- Apua, kännykkä ei toimi! Opas nuorten viestintävalmiuksien vahvistamiseen hätä- ja kriisitilanteissa on Pelastakaa Lasten ja SPR:n yhteistuotantona tehty paketti <http://bit.ly/2FHEhX5>

TEKNOLOGISOITUNUT ARKI

Alati digitalisoitua ja teknologisoitua arki koskee meitä kaikkia, mutta vielä vahvemmin nuorempia sukupolvia, joilla on muita matalampi kynnys omaksua uutta teknologiaa. Ylen Taloustutkimuksella vuonna 2017 teettämän kyselyn perusteella – nuorista aikuisista ei koe teknologian lisääntymistä arjessa ahdistavana. Tämä ei kuitenkaan merkitse, etteikö tasapainoisen digiarjen ylläpitäminen vaatisi itsetuntemusta ja itse-sääntelyn taitoja.

Digitaalisten palvelujen ja teknologian käyttö antaa monenlaista lisäarvoa nuorten elämään: niiden kautta ollaan yhteydessä kavereihin, harrastetaan, haetaan tietoa, rakennetaan identiteettiä, syvennyttään kiinnostaviin aiheisiin ja ylläpidetään laajempia sosiaalisia verkostoja. Kännykstä on tullut monelle oman identiteetin jatke ja nettiyhteydestä itsestäänselvä osa arkea. Nuorille yhteydessä oleminen netin kautta on läpileikkaava osa elämää kaikilla sen osa-alueilla.

Saumattomalla ja välittömällä yhteydenpidolla on nuorille korkea kulttuurinen arvo, joka ajoittain hiertää välejä varsinkin suhteessa vanhempiin. Monessa nuorten suosimassa sosiaalisen median palvelussa toimitaan ilman aikuisia, ja aikuisena voi olla vaikea saada otetta siitä, mitä nuoren digiarkeen oikein sisältyy. Siksi on tärkeää osoittaa kiinnostusta nuorten mediakulttuuria kohtaan. Digiarkeen kuuluu myös haasteita. Moni on törmännyt ahdistaviin mediasisältöihin, törkeisiin kommentteihin tai kiusaamiseen netissä. Näistä kokemuksista kerrotaan harvoin aikuisille, vaan niitä voidaan todennäköisemmin kavereiden kanssa.

Teknologian ja digitaalisten palvelujen rooli yhteiskunnassa tulee lähitulevaisuudessa korostumaan entisestään, ja siksi nuorille on tarjottava tarpeeksi hyvät digitaalisen osaamisen valmiudet. Aikuisten rooli tässä kehityksessä on toimia media- ja teknologiakasvattajina: innostaa, haastaa ja tukea nuorta digitaalisten välineiden äärellä. Mediataitoja tulisi vahvistaa kaikilla niiden osa-alueilla: tekniset taidot, vuorovaikutustaidot, tunnetaidot, luovat taidot ja kriittiset taidot.

Aikuisten näkökulmasta teknologisoituvan yhteiskunnan haasteisiin kuuluu kehityksen nopeus. Nuoret omaksuvat monia uusia palveluja ensimmäisten joukossa, ja voi olla vaikeaa pysyä kärryillä siitä, mikä onkaan viimeisin nuorten suosiossa oleva some- tai viestipalvelu. Esimerkiksi WhatsAppia käytti vuonna 2013 8 % nuorista, kun vastaava luku vuonna 2018 on yli 90%.

Mediakasvattajuutta voi toteuttaa, vaikka ei tuntisikaan kaikkia nuorten käyttämiä palveluita. Nuoria voi tukea keskeisten mediataitojen kehittämisessä, sillä samat taidot liittyen esimerkiksi itsetuntemukseen, vuorovaikutukseen ja kriittiseen ajatteluun palvelevat heitä myös uusissa sosiaalisen median palveluissa.

TROLLAUS

Ystäväsi levittävät somessa uutista, joka ei ole totta. Jaatko silti uutisen eteenpäin?

Vastausvaihtoehdot: Levitän / En

Sosiaalisessa mediassa tieto liikkuu nopeasti ja välillä on vaikea pysyä kärryillä siitä, mitkä sisällöt ovat luotettavia ja mitkä eivät. Ylen vuonna 2017 teettämän tutkimuksen mukaan Suomessa 18-24-vuotiaat hakevat uutissisältöjä ensisijaisesti sosiaalisen median kautta (70 %) perinteisten medioiden roolin pienentyessä. Sosiaalisessa mediassa voi olla vaikea tunnistaa luotettavaa uutislähdettä, sillä esimerkiksi valeuutissivustot näyttävät usein samantaisilta kuin sanomalehtien verkkosivut. On tärkeää vahvistaa nuorten kriittisiä mediataitoja kokonaisvaltaisesti, sillä luotetun uutistalon sisältöjäkin tulee osata arvioida kriittisesti.

Lähdekriittisyyttä voi vahvistaa keskustelemalla viimeaikaisista uutisista sekä nuorten kuluttamista erilaisista mediasisällöistä. Nuoren on hyvä osata pohtia, kuka artikkelin tai mediasisällön takana on, milloin ja miksi artikkeli on julkaistu ja keiden näkökulmat siinä pääsevät esille. Kun nuori tunnistaa valeuutisen, on aika kääntää katse myös omaan toimintaan: tuleeko epäluotettavaa uutista jakaa eteenpäin? Nuorta on hyvä herätellä kriittisyyteen myös omasta julkaisutoiminnastaan.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Mikä on valeuutinen?
- Mistä tunnistaa luotettavan uutisen ja oikean tiedon?
- Oletko koskaan huomannut jakaneesi somessa jotain, mikä ei ollutkaan totta? Miten toimit tilanteessa?
- Jos tuttuusi jakaa valeuutisen, miten asiasta voisi hänelle huomauttaa?

Nettitehtävä: Selatkaa netin uutissivustoja. Pohtikaa, miten otsikot on muotoiltu ja muita niksejä sille, miten lukijan huomio pyritään kiinnittämään.

UUSI TUTTAVUUS

Tapaat kiinnostavan tyyppin netissä. Mitä teette, kun tapaatte?

Vastausvaihtoehdot: Urheilemaan / Kahville

Teknologian merkitys korostuu myös ihmissuhteissa ja mahdollistaa uusien kontaktien luomisen koulu-, harrastus- ja perhepiirien ulkopuolelta. Nuoret tapaavat netissä uusia ystäviä, samasta asiasta kiinnostuneita tai ihastuksen kohteita. Esimerkiksi erilaiset harrastusryhmät voivat tukea nuorta löytämään samoista asioista kiinnostuneita henkilöitä eri puolilta Suomea tai maailmaa - olkoot kyseessä sitten tietty musiikkityyli, peli, urheilulaji tai keskusteluryhmä.

Netin anonymiteetti voi herättää aikuisissa pelkoja siitä, kenen kanssa nuori oikein aikaansa netissä viettää. Vaikka suurin osa nettikavereista varmasti on ketä kertovatkin olevansa, on nuoren hyvä tiedostaa, että toisen iästä tai mistään muustakaan ei voi olla varma vain viestittelyn perusteella. Jos sopii tapaamisen nettikaverin kanssa, on hyvä muistaa valita tapaamispaikaksi julkinen paikka, jossa on tapaamisaikaan myös muita ihmisiä. Kannattaa myös ilmoittaa vanhemmille tai kavereille, mihin on menossa ja kenen kanssa.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Missä nettipalveluissa voi tutustua uusiin ihmisiin?
- Miten ensimmäinen tapaaminen nettitutun kanssa kannattaa järjestää?

KÄNNYKKÄ

Seurustelukumppanisi valittaa, kun vietät aikaa vain kännykällä. Pidätkö somepaastoa?

Vastausvaihtoehdot: Paasto / En piittaa

Muiden huomioiminen teknologisoituvassa arjessa on tärkeää. Puhelin ilmoittaa uusista viesteistä ja tykkäyksistä ja keskeyttää helposti sosiaalisia tilanteita. Nuoria on tuettava muita huomioivan mediankäytön kehittämisessä. Moni nuori kokee, että saapuviin viesteihin on vastattava heti ja nuorilla voi olla pelko siitä, että he jäävät jostain paitsi, jos eivät näe heti kaikkia uusia kaveriporukan viestejä. Tätä ilmiötä kutsutaan leikkisästi FOMO:ksi, fear of missing out:iksi. Mahdollisista painostavuuden tunteesta on tärkeä keskustella, jotta nuori löytää itselleen sopivan tavan ratkaista tilanteet.

Nuoren hyvinvoinnin kannalta on hyvä keskustella siitä, miten läheisten kanssa voisi käsitellä puhelimen käyttöön liittyviä konflikteja. Nuorten kanssa voi pohtia sitä, miten he itse suhtautuvat somen käyttöön verrattuna vanhempiin, kavereihin, seurustelukumppaniin, sisarusiin tai vaikka isovanhempiin. Erilaisten lähtökohtien pohtimisen kautta nuori voi asettua erilaisiin rooleihin ja ymmärtää omaa ja muiden mediasuhteita paremmin. Konfliktien esiintyessä voi olla myös hyvä idea ryhtyä seuraamaan omaa kännykän käyttöä ja pohtia, miltä osin se tuntuu antoisalta ja miltä osin esimerkiksi painostavalta.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Oletko koskaan seurannut omaa kännykänkäyttöäsi? Miten kuvailisit sitä?
- Miten voi ottaa asian puheeksi, jos läheisen jatkuva kännykällä oleminen ärsyttää?
- Onko viesteihin hyvä vastata aina samantien? Miksi / miksi ei?
- Mitkä olisivat hyviä keinoja oman somettamisen vähentämiseen?
- Oletko koskaan kokeillut somepaastoa? Mitä tunteita se herätti?

LATAAMINEN

Haluat nähdä uusimman hittielokuvan. Lataatko sen laittomasti netistä ilmaiseksi?

Vastausvaihtoehdot: Lataan / En

Elokvista päätyy hyvin nopeasti nettiin kopioita, joita on helppo ladata omalle koneelle. Nuoren on tärkeä ymmärtää, että elokuvat kuuluvat tekijänoikeuksien piiriin, eikä niitä tulisi kuluttaa piraattiversioina. Elokuvien lataaminen omalle koneelle ei ole itsessään lainvastaista, mutta sen jakaminen on. Suurin osa lataamisen mahdollistavista sivustoista ja ohjelmista tekee kuitenkin lataajasta myös automaattisesti elokuvan jakajan. Ladatuissa tiedostoissa saattaa myös piillä haittaohjelmia.

Netin ilmaisilla suoratoistopalveluilla on harvoin jakamiensa elokuvien levitysoikeudet, joten nuoren kannattaa olla tarkkana, mitä palvelua käyttää. Myös Youtubessa rikotaan usein tekijänoikeuksia käyttämällä musiikkivideoita tai elokuvaklippejä osana omia videoita luvatta. Nuoren on tärkeä ymmärtää tekijänoikeuden merkitykset paitsi kuluttajan myös tuottajan näkökulmasta. Esimerkiksi tubettajan on hyvä tietää tekijänoikeuksien keskeisimmät periaatteet.

Netissä toimii myös laillisia videovuokraamoja, joista saa muutaman euron maksua vastaan katseluaikaa esimerkiksi vuorokauden verran.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Miksi tekijänoikeudet ovat elokuvantekijöille tärkeitä ja miksi niitä valvotaan?
- Mistä tiedät, että jokin elokuvia jakava sivusto on laillinen?
- Mitä laillisia vaihtoehtoja elokuvan katsomiseen on netissä?

PAIKKATIEDOT

Sovellus pyytää jakamaan paikkatietosi, jotta kaverisi saavat tietää, missä olet. Laitatko jakamisen päälle?

Vastausvaihtoehdot: Aina päällä / Pois päältä

Suurin osa digitaalisista palveluista kerää dataa käyttäjistään. Jos haluat karttasovelluksen toimivan, on sille jaettava paikkatietosi. Sama pätee, jos etsit ravintolaehdotuksia lähitoltta. Moni sosiaalisen median palvelu perustuu yhteystietojen jakamiseen, jotta sovellus pystyy yhdistämään sinut kavereihisi. Kuva- ja videopalvelut taas tarvitsevat oikeudet kuva-albumeihin, jotta pystyt jakamaan kuvia ja videoita. Kolikon kääntöpuolena on se, että moni sovellus kerää käyttäjistään paljon enemmän kuin tietoa kuin mitä käyttäjän näkökulmasta olisi tarpeellista.

Nuorta voi tukea omien tietosuoja- ja yksityisyystaitojen kehittämisessä. Nuorta voi myös tukea suosimaan palveluita, joissa käyttäjien dataa käytetään vastuullisemmin ja joissa datankäyttöön liittyvät periaatteet on avattu selkeämmin. Jos sovellus pyytää jakamaan paikkatiedot, on esimerkiksi tärkeä pohtia, missä määrin kyseistä tietoa haluaa jakaa. Helpottaako jakaminen esimerkiksi kaveria löytämään paikalle? Mikäli näin, niin paikkatiedon jakaminen voi olla kannattavaa.

Nuorta on hyvä muistuttaa jakamis- ja yksityisyysasetustensa tarkistamisesta säännöllisesti. Tärkeintä on herätellä nuorta kriittiseen ajatteluun aina, kun sovellus pyytää jakamaan tietoja. Sitä paitsi jatkuva sijaintitiedon päällä pitäminen kuluttaa kännykän akkua yllättävän nopeasti.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Missä tilanteissa paikkatiedot on mielestäsi hyvä jakaa? Missä ei?
- Millaisia riskejä oman kuva-albumin oikeuksien jakamisessa sovellukselle voi olla?

UUSI SOVELLUS

Otat käyttöön uuden kännykkäsovelluksen. Tutustutko ensin yksityisyysasetuksiin vai asetatko profiilikuvan?

Vastausvaihtoehdot: Kuva / Luen asetukset

Jokaisella sovelluksella on erilaiset vaiheet rekisteröitymisessä. Usein ensimmäisenä annetaan joko sähköpostiosoite tai tunnistautudaan esimerkiksi Google- tai Facebook-tilin kautta. Nuoren on hyvä tiedostaa, että yhdistämällä uuteen sovellukseen toisen palvelun käyttäjätunnuksen moni tieto vanhalta tililtä siirtyy myös uuteen sovellukseen. Usein sovellus ilmoittaa, mihin tietoihin se pyytää oikeudet, joten tätä pystyy seuraamaan käyttöönottovaiheessa.

Ennen sovelluksen käytön aloittamista nuoren olisi hyvä tutustua yksityisyysasetuksiin. Palvelut esittelevät näitä tietoja hyvin epätasaisesti - osassa palveluita läpinäkyvyys tiedonkeruuseen ja yksityisyyteen liittyen on kunnia-asia. Muissa palveluissa taas viitataan pahimmillaan satoja sivuja pitkiin sopimuksiin. Nuorta voi kannustaa selvittämään muiden käyttäjien kokemuksia sovelluksen luotettavuudesta ja yksityisyysasetuksista.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Miten tarkkaan tutustut uusien sovellusten yksityisyysasetuksiin?
- Millaisiin asioihin sovellusten yksityisyysasioissa tulisi kiinnittää huomiota?
- Miksi ei kannata yhdistää kaikkia sovelluksia Facebook-tiliin?
- Mistä voisi löytää lisätietoja sovelluksen luotettavuudesta?

PELI

Kaverisi haluaa, että pelaatte peliä, joka on kielletty alle 18-vuotialta. Kieltäydytkö vai innostutko?

Vastausvaihtoehdot: Kieltäydyn / Mukaan!

Ikärajat merkitsevät sitä, että pelissä on ikärajaa nuoremmille haitalliseksi arvioitua sisältöä esimerkiksi väkivallan, seksin, ahdistavuuden tai päihteidenkäytön muodossa. Ikäraja ei koskaan ole suositus, vaan varoitus. Kokemukset pelien sisällöistä ovat kuitenkin yksilöllisiä, sillä kaikkia eivät ahdistaa samantyyppiset asiat.

Nuoren voi olla sosiaalisessa tilanteessa vaikea myöntää ääneen, että jokin peli tai muu mediasisältö ahdistaa. Nuoria on siksi hyvä kannustaa itsetuntemukseen ja omien rajojensa tunnistamiseen.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Mitä mieltä olet pelien ikärajoista? Ovatko ne hyödyllisiä?
- Mistä pelien ikärajat ja sisältösymbolit kertovat?
- Miksi on niin vaikea sanoa muille, että jokin elokuva tai peli ahdistaa?
- Miten itse suhtaudut, jos esittelet kaverille peliä tai leffaa, ja hän ei haluakaan pelata tai katsoa sitä?

LUE LISÄÄ TEKNOLOGISOITUVAAN ARKEEN LIITTYVISTÄ AIHEISTA

- Mediakasvatusseuran tuottama Tuota ja tulkitse - avaimia mediasisältöjen ja oman mediailmaisun analyysiin: <http://www.mediakasvatus.fi/julkaisu/tuota-ja-tulkitse-avaimia-mediasisaltojen-ja-oman-mediailmaisun-analyysiin/>
- Ylen valheenpaljastaja tarjoaa työkaluja vale uutisten ja somehuijausten tunnistamiseksi <https://yle.fi/aihe/kategoria/oppiminen/valheenpaljastaja>
- Faktabaari puuttuu mediassa esitettyihin puolittotuuksiin ja tarjoaa välineitä uutisten faktantarkistukseen: <https://faktabaari.fi/>
- Mediakasvatusseuran Millaisia tunteita media-arki herättää? -materiaali: <http://www.mediakasvatus.fi/materiaali/ruutuaikahaasteet-millaisia-tunteita-media-arki-herattaa/>
- Kansallisen audiovisuaalisen instituutin ikärajoista kertova sivu: www.ikarajat.fi
- Yksityisyydensuoja.fi-sivusto tarjoaa tietoa tietoturvasta, yksityisyydensuojasta ja suojatusta viestistä. Aloittaa voi esimerkiksi Pikaopas yksityisyyteen netissä-materiaalista <https://www.yksityisyydensuoja.fi/pikaopas-suojautumiseen>

TALOUS JA TYÖELÄMÄ

Moni miettii jo yläkoulun alussa kuumeisesti tulevaisuutta: mille alalle suuntaudun? Millaisen työn haluan? Arvostanko enemmän hyvää palkkaa, mielekästä työn sisältöä vai mukavaa työporukkaa? Miten vanhempien taustat ja toiveet vaikuttavat valintoihini?

Osa-aika- tai kesätyöt ovat hyvä keino saada ensituntumaa työelämään ja kokemusta erilaisista ammateista ja työyhteisöistä. Alle 18-vuotiaille työntekijöille on erityissääntöjä, jotka suojelevat nuorta työntekijää. Esimerkiksi samana kalenterivuonna 14 vuotta täyttävä nuori voi tehdä enintään puolet loma-ajastaan kevyttä työtä, josta ei ole haittaa terveydelle, kehitykselle tai koulunkäynnille.

Ensimmäiset työkokemukset auttavat nuorta myös itsenäistymisen ja talouden hallinnan harjoittelussa. Taloustaidot auttavat turvaamaan vakaan arjen, kun omasta toimeentulostaan oppii huolehtimaan. Nuorille yksi turvallisuutta määrittävä tekijä onkin taloudellinen vakaus, joka on oleellinen tekijä myös syrjäytymisen ehkäisyssä.

Myös erilaisten tukijärjestelmien ymmärtäminen ja etuuksien hakeminen kuuluvat nuoren taloustaitoihin. Jos talouden perusasioita ei opi nuorena, ne eivät välttämättä aukea aikuisenakaan. Varsinkin säästämistä ja sijoittamista oppii ajan kanssa. Uusimassa opetussuunnitelmassa onkin lisätty taloustaitojen opettelemista jo neljänneltä luokalta alkaen.

Taloustaidot ovat yhä tärkeämpiä, sillä markkinointia on yhä vaikeampaa erottaa muusta mediasisällöstä, ja internetin ansiosta mikä tahansa tuote on vain hiiren klikkauksen päässä. Kuluttaja joutuu tai pääsee tekemään entistä enemmän päätöksiä, miten rahojaan käyttää. Luottohäiriömerkintöjen määrä on kasvanut räjähdysmäisesti, ja vaikeuksiin ajautuvat eniten nuoret aikuiset. Tutkimuksen mukaan talouskäyttäytymisen riskiryhmiä ovat nuoret, pienituloiset ja työttömät. Riskinä on, että syrjäytymisen kasautuu.

LAINA?

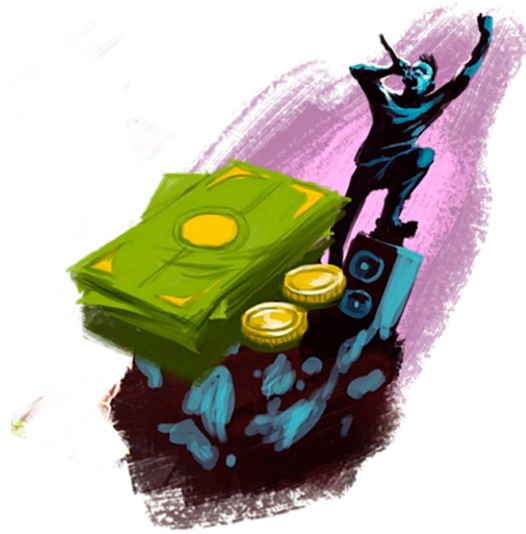
Lainaatko rahaa kavereille, vaikka he eivät maksaisi sitä takaisin?

Vastausvaihtoehdot: En / Kyllä

Jos kyseessä on pieni summa ja kaveri on pinteessä, rahan antaminen voi pelastaa kaverin päivän. Jos lainaa itse rahaa kaverialle, ehkä hän tekee myöhemmin vastapalveluksen tilanteen ollessa toisinpäin. Rahan lainaamisesta kieltäytyminen ei saisi kuitenkaan olla kynnyksysymys kaverisuhteelle. Hyvä kaveri kyllä ymmärtää, jos omia rahoja ei halua lainata ilman takuuta niiden takaisinsaamisesta.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Millaisessa tilanteessa et lainaisi rahaa kaverialle?
- Millä muilla tavoilla kaveri voisi kuitata velan?

BÄNDI

Fanitat bändiä, joka tulee keikalle lähistölle: pyydätkö lippurahat vanhemmilta vai teetkö osa-aikatyötä?

Vastausvaihtoehdot: Vanhemmat / Töihin

Töiden saaminen ei ole itsestäänselvyys, vaikka niitä haluaisikin. Lisäksi on huolehdittava, että osa-aikatyön ohella koulunkäynti sujuu. Taskurahoja voi tienata myös esimerkiksi leikkaamalla nurmikkoja, jakamalla mainoksia tai hoitamalla lemmikkejä - nämä ovat esimerkkejä kevyestä työstä, jota myös 14-vuotias voi lain mukaan tehdä.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Mistä osa-aikatöitä voisi saada?
- Mitä muita keinoja on tienata taskurahaa?

Nettitehtävä: Selvittäkää, mitä laki sanoo 14- ja 15-vuotiaiden työnteosta.

TULEVAISUUS

Voitko päästä aikuisena lentäjäksi, jos olet jäänyt kiinni rikoksesta?

Vastausvaihtoehdot: Kyllä / Ei

Joidenkin töiden ja valtion virkojen täyttämistä varten poliisi tekee hakijoista turvallisuus selvityksen, jossa rikosrekisteriä katsotaan. Turvallisuus selvitys on valtion turvallisuusjärjestelmän työkalu, jolla pyritään estämään epäluotettavien henkilöiden pääsy tehtäviin, joissa he voisivat uhata valtion tai yrityksen turvallisuutta tai tärkeää yleistä tai yksityistä etua. Tällaisia tehtäviä on esimerkiksi lentoliikenteessä, ydinenergia-alalla, oikeushallinnossa ja keskuspankissa.

Käytännössä rikostausta voi haitata jo työnhakua myös muille aloille. Esimerkiksi opettajan työssä uran voi pilata sellainenkin rikos, josta ei tule merkintää rikosrekisteriin. Tieto leviää tuttavapiirissä ja omalla alalla.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Millaisilla aloilla rikostaustasta voi olla haittaa?
- Vaikka rikostausta ei olisikaan este työnsaannille, siitä voi silti olla haittaa työelämässä. Millaista?

LINTSAATKO?

**Kaikki kaverit ovat menossa rannalle, mutta sinulla on kesätöitä.
Lintsaatko?**

Vastausvaihtoehdot: Kyllä / En

Kesätyö opettaa nuorelle vastuuntuntoa. Aina töissä ei ole kivaa, mutta omat hommat on hoidettava. Jos työaika on sovittu tiettyyn kellonaikaan asti, siitä ei saa luistaa ilman pomon lupaa. Pahimmillaan seurauksena voi olla potkut eikä varmasti saa suosituksia seuraavaa työpaikkaa hakiessa.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Mitä töistä lintsaamisesta voi seurata?
- Mikä olisi fiksumpi tapa toimia, jos haluaa lähteä töistä vähän aiemmin?

LUE LISÄÄ TALOUDESTA JA TYÖELÄMÄSTÄ

- Taloudellisen tiedotustoimiston lukiolaisille suunnattu sivusto Kun koulu loppuu: <https://www.kunkoululoppuu.fi>
- Nuori Yrittäjyys ry:n 7.-9.-luokkalaisille suunnattu talouskasvatussivusto Zaldo: www.zaldo.fi
- Kilpailu- ja kuluttajaviraston materiaalia kuluttajakasvatuksesta: <https://www.kkv.fi/opettajalle/>

YKSITYISYYS JA HENKILÖKOHTAISET RAJAT

Nuoruudessa opetellaan määrittämään ja puolustamaan omia rajoja sekä kunnioittamaan toisten asettamia rajoja. Hyvä itsetunto ja hyväksytyksi tulemisen kokemus ovat edellytyksiä sille, että nuori pitää itseään ja omia rajojaan puolustamisen arvoisina. Nuoren omia voimavaroja tulee siis vahvistaa sekä lisätä tietoisuutta esimerkiksi seksuaalioikeuksista ja tasa-arvosta. Koulussa on tärkeää nostaa esiin henkilökohtaiseen turvallisuuteen liittyviä asioita, sillä ne eivät välttämättä kotona nouse puheenaiheiksi.

Jokainen määrittelee itse omat rajansa niin henkisen kuin fyysisen koskemattomuuden suhteen, ja toisten tulee niitä kunnioittaa. Rajat ovat joskus sidoksissa kontekstiin ja sosiiaalisiin tilanteisiin: esimerkiksi kavereiden kanssa leikkimielinen painiminen voi olla ok, mutta tuntemattomien kanssa ei. Nettiympäristöissä muiden rajojen tunnistaminen voi olla vaikeampaa kuin kasvokkain, sillä nettivuorovaikutuksesta puuttuvat kasvokkaisen vuorovaikutuksen vivahteet ja vihjeet tunnetiloista. Toisaalta nettiympäristö mahdollistaa omien rajojen testaamisen ja identiteettikokeilut toisin kuin kasvokkainen maailma.

Lain mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Yksityisyys tarkoittaa fyysistä ja psyykkistä koskemattomuutta, oman arvokkuuden tunteen säilyttämistä ja itseä koskevan tiedon kontrollointia. Yksityisyyteen liittyy esimerkiksi yksityisyyden suojan, intimitteettisuojaan, persoonallisuuden suojan ja tietosuojan teemoja. Suomen perustuslaki antaa vahvat takeet sille, että kenenkään yksityisyyttä ei saa loukata perusteettomasti.

Seksuaalinen häirintä ja seksuaalinen ahdistelu ovat tarkoituksellista, ei-toivottua, yksipuolista seksuaalivärätteistä käyttäytymistä tai sukupuoleen perustuvaa syrjintää. Se voi olla fyysistä koskettelua tai puhetta, jonka kohde tuntee vastenmieliseksi. THL:n kouluterveyskyselyn (2017) mukaan seksuaalista häirintää oli kokenut viimeisen vuoden aikana 30 % peruskouluikäisistä tytöistä ja 12 % pojista. Fyysinen seksuaalinen ahdistelu määrittellään rikokseksi, ja myös seksuaalissävytteinen huutelu voi täyttää kunnianloukkauksen merkit.

Nuori saattaa vaieta kokemastaan ahdistelusta, häirinnästä ja muusta omien rajojensa rikkomisesta, koska pelkää leimautumista ja kokee tapahtuneesta häpeää. Jos tekijä on tuttu, nuori saattaa pelätä teon ilmi tulemisen seurauksia myös tekijälle. Jos tekijän ja uhrin välillä on valta-asetelma (esimerkiksi aikuinen-nuori), kertominen voi olla entistä haastavampaa. Nuoret harvoin puhuvat kokemistaan ahdistelutilanteista suoraan, vaan saattavat mainita asiasta ohimennen, sivulauseessa tai vihjaillen. On kasvattajan vastuulla ottaa selvää tilanteesta ja tukea nuorta, jos hän ei itse kykene hakemaan apua.

Nuorille kannattaa korostaa, että jos kokee omia rajojaan rikutun, siitä on hyvä puhua jollekin, sillä puhuminen helpottaa omaa mieltä. Vakavien tilanteiden selvittäminen on aina aikuisen vastuulla, ja epäillyt rikokset on syytä ilmoittaa poliisille.

TÖRKEYDET

Olet bussissa ja tuntematon ihminen huutelee sinulle törkeyksiä. Vaihdatko paikkaa vai kerrotko aikuiselle?

Vastausvaihtoehdot: Vaihdan / Kerron

Ks. seuraavan kysymyksen teksti ja jatkokysymykset.

UHKAILU

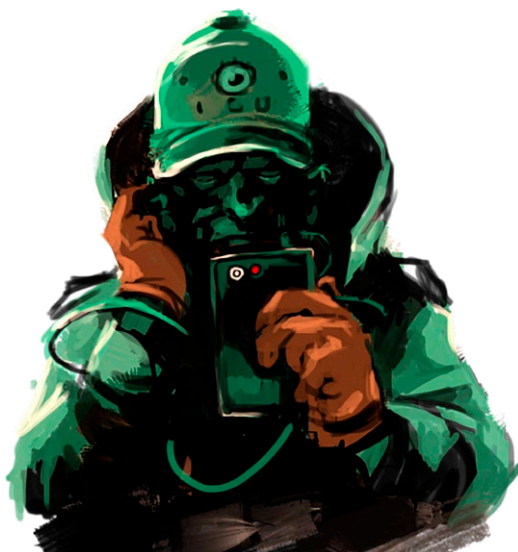
Joudut kadulla tuntemattoman tyyppin uhkailun kohteeksi. Annatko asian olla vai ilmoitatko poliisille?

Vastausvaihtoehdot: Poliisi / Olkoon

Uhkaavissa tilanteissa vaaditaan usein nopeaa päätöstä siitä, miten itse toimii. Tyyppille ei kannata ainakaan alkaa huudella / uhkailla takaisin, sillä se voi vain pahentaa tilannetta ja yllyttää huutelijaa / uhkailijaa entistä pahempiin tekoihin. Riippuu uhkauksen laadusta ja tilanteesta, kannattaako asia jättää sikseen vai ilmoittaa poliisille. Neuvoa voi aina kysyä lähimmältä poliisilaitokselta.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Mitä muita toimintavaihtoehtoja tilanteessa olisi?
- Miksi huutelijalle ei kannata alkaa huudella takaisin?

STALKKAUS

Luokkakaveri stalkkaa sinua kotimatkoilla. Kerrotko hänelle vai vanhemillesi, että ei tunnu kivalta?

Vastausvaihtoehdot: Stalkkaaja / Vanhemmat

Jos stalkkaaminen ei tunnu kivalta, siitä kannattaa ehdottomasti kertoa luokkakaverille - mutta rakentavassa hengessä ja häntä nolaamatta. Hän ei ehkä itse ymmärrä, miten pahalta se tuntuu. Stalkkaaminen voi olla hänen kömpelö tapansa ilmaista, että haluaisi tehdä lähempää tuttavuutta. Jos stalkkaaminen tuntuu kuitenkin uhkaavalta ja pelottavalta, siitä kannattaa puhua vanhempien kanssa.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Mitä stalkkaaminen voi tarkoittaa tässä tilanteessa?
- Jos luokkakaveri haluaisi tehdä lähempää tuttavuutta, mitkä olisivat stalkkaamista parempia tapoja siihen?

HIPLAAJA

Kesätöissä työkaverisi koskettelee sinua epäasiallisesti. Kummalle kerrot?

Vastausvaihtoehdot: Pomolle / Ystävälle

Epäasiallisesta koskettelusta on syytä ehdottomasti kertoa jollekin. Ystävälle voi purkaa omaa ahdistunutta oloa, mutta jos haluaa koskettelyn loppuvan, on ehkä parempi käännyä pomon puoleen. Työpaikalla pitäisi pystyä tuntemaan olonsa turvalliseksi. Ahdistelusta voi olla vaikea puhua, mutta asian selvittäminen on ehdottomasti aikuisen vastuulla. Kaikilla on Suomen lain mukaan oikeus koskemattomuuteen.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Miten asian voi ottaa puheeksi pomon kanssa?
- Mitä, jos pomo ei suhtaudu asiaan vakavasti?
- Entä jos puhuisikin asiasta suoraan työkaverille: miten keskustelun voisi aloittaa?

ALASTONKUVA

Tuntematon henkilö lähettää sinulle alastonkuvan somessa. Lähetätkö kuvan kaverille vai kerrotko aikuiselle?

Vastausvaihtoehdot: Kaverille / Aikuiselle

Kuvaa ei kannata laittaa kiertoön kaverille, sillä ikinä ei voi olla varma, kuka kuvassa on, ja haluaako kuvan kohde itse kuvansa leviävän netissä. Tuntematon kuvan lähettäjä kannattaa blokata, jos mahdollista. Lisäksi voi harkita omien yksityisyysasetusten säätämistä sellaisiksi, että tuntemattomat eivät pääse lähettämään viestejä. Kannattaa kenties vältellä kokonaan sellaisia palveluita, joissa on riski joutua häirinnän kohteeksi. On hyvä kuitenkin muistaa, että kaikki tuntemattomat eivät ole netissäkään ahdistelijoita ja toisinaan netissä tutustuminen johtaa mukaviin ihmissuhteisiin.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Mitä tällaisessa tilanteessa voi tehdä?
- Miten voi estää, että omat kuvat eivät lähde kiertämään somessa?

KYYTIIN?

Olet ulkona ja ohiajavasta autosta pyydetään kyytiin. Otatko rekisterinumeron ylös vai poistutko paikalta?

Vastausvaihtoehdot: Rekkari / Poistun

Vaikka tilanne ei olisikaan uhkaava, tuntemattomien kyytiin ei kannata silti lähteä suin päin. Jos kuitenkin päätyy kyytiin, oma puhelin kannattaa pitää kädessä koko ajan, jotta pystyy tarvittaessa hälyttämään nopeasti apua. Jos epäilee, että mukaan pyytäjät eivät ole liikkeellä rehellisin aikein, rekisterinumero kannattaa ottaa ylös ja ilmoittaa se poliisille. Poliisi voi siten puhutella kuljettajaa ja mahdollisesti estää jonkun muun kohdalla vaaratilanteen.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Miksi rekisterinumero kannattaa ottaa muistiin?
- Mitä riskejä on tuntemattomien matkaan lähtemisessä?

VALINTA

Kotona on pelottava riita. Soitatko hätänumeroon vai lähdetkö kaverille odottamaan tilanteen rauhoittumista?

Vastausvaihtoehdot: 112 / Kaverille

Kodin pitäisi olla maailman turvallisin paikka. Jos olo tuntuu jatkuvasti kotona pelottavalta tai turvattomalta, siihen pitää saada apua. Asiasta on hyvä puhua jollekin, esimerkiksi kaverille tai sukulaiselle. Myös netistä löytyy paljon auttavia tahoja, joille voi purkaa anonyymisti omaa pahaa mieltä. Hätänumeroon voi soittaa, jos pelkää oman tai jonkun muun välittömän turvallisuuden puolesta, ja sieltä voidaan tarvittaessa yhdistää päivystävän lastensuojelun puoleen, jos ambulanssin tai poliisin sijaan olisikin keskustelun tarve.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Millaisissa asioissa hätänumeroon voi soittaa?
- Jos haluaa jutella kotitilanteesta nimettömästi, mitä vaihtoehtoja on?

Nettitehtävä: Selvittäkää, millaisia apua tarjoavia nettipalveluita nuorille on olemassa.

POLIISISTAKO?

**Soittaja sanoo olevansa poliisi ja pyytää henkilötunnustasi.
Kerrotko?**

Vastausvaihtoehdot: En / Kerron

Poliisi ei koskaan soita vain kysyäksesi henkilötunnusta. Puhelimitse soittavan poliisin henkilöllisyydestä voi varmistua kysymällä, millä laitoksella hän työskentelee ja soittamalla sen jälkeen kyseiselle laitokselle ja pyytää yhdistämään itselle soittaneelle poliisille.

Muillekaan ei kannata kertoa henkilötunnusta, paitsi virallisissa yhteyksissä. Yhdistelemällä erilaisia netistä löytyviä henkilötietoja ja kuvia henkilötunnukseen voidaan toisen henkilön nimissä tehdä esimerkiksi ostoksia ja muuta kiusaa.

Laissa henkilötieto tarkoittaa kaikenlaisia luonnollista henkilöä tai hänen ominaisuuksiaan tai elinolosuhteitaan kuvaavia merkintöjä, jotka voidaan tunnistaa häntä tai hänen perhettään tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa eläviä koskeviksi. Arkielämässä osoite, puhelinnumero, koko nimi ja syntymäaika lasketaan usein henkilötiedoiksi. Paljastamalla itsestään liikaa netissä on riski joutua identiteettivarkauden kohteeksi.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Mitkä ovat henkilötietoja?
- Mitä voi tapahtua, jos kertoo henkilötunnuksen?
- Miten voi varmistua poliisin henkilöllisyydestä?

JATKOT

Viimeinen mahdollinen kyyti on jo mennyt. Jäätkö tuntemattoman kämppään nukkumaan?

Vastausvaihtoehdot: Jään nukkumaan / Kävelen kotiin

Tällaisissa tilanteissa on tärkeää osata arvioida vaihtoehtojen plussat ja miinukset turvallisuuden kannalta. Tuntemattoman luo jääminen voi olla turvallista, jos paikalla on muitakin. Kaikki tuntemattomat eivät myöskään ole automaattisesti uhka eli kannattaa luottaa omaan ihmistuntemukseen ja vaistoon. Jos jää yöksi johonkin, kannattaa ilmoittaa asiasta vanhemmille. Pimeässä käveleminen kotiin ei välttämättä ole turvallista, varsinkaan, jos illan aikana on käytetty päihteitä ja koordinaatiokyky on siten hukassa.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Mitä pitää ottaa huomioon, jos jää tuntemattoman luo nukkumaan?
- Missä tilanteessa olisi turvallisempaa jäädä tuntemattoman luo nukkumaan kuin kävellä kotiin?

POSTIA!

Saat postissa paketin, jota et ole tilannut. Avaatko paketin vai palautatko sen postiin?

Vastausvaihtoehdot: Avaan / Palautan

Jos paketti on tullut omalla nimellä, se on luultavasti tarkoitettu sen saajalle ja sen voi huoletta avata. Sehän voi olla lahja tai palkinto kilpailusta, jonka on jo ehtinyt unohtaa. Jos paketissa taas on jonkun toisen nimi, sitä ei saa avata, vaan se tulee palauttaa postiin. Jos vastaanottaa väärälle henkilölle tullutta postia, mutta ei pääse viemään sitä postiin, voi sen tiputtaa postinkeräyslaatikkoon tai antaa postinkantajan matkaan. Muille tulleita kirjeitä ja paketteja ei saa avata, koska luottamuksellisten viestien salaisuus on turvattu jokaiselle osana perusoikeuksiamme. Tämä koskee myös sähköisiä viestejä.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Missä tapauksessa paketin voi avata ja missä ei?
- Mitä tehdä jos saa toiselle henkilölle suunnatun sähköpostin, joka sisältää arkaluontoista tietoa?

LUE LISÄÄ YKSITYISYYDESTÄ JA HENKILÖKOHTAISISTA RAJOISTA

- Amnestyn Mun rajat -materiaali ihmisoikeuskasvatukseen: <http://www.ihmisoikeudet.net/files/uploads/2015/11/Mun-rajat.pdf>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitokset Turvataitoja nuorille -opas: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90817/Opas_21%20_verkko.pdf?sequence=1
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Lastensuojelun käsikirja, erityisesti pahoinpitelyä ja seksuaalista kaltoinkohtelua käsittelevä luku: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/pahoinpitely-ja-seksuaalinen-hyvakskytto>
- Helsingin yliopiston Turvataidot tulevaisuuden opettajan taitoina -hankkeen tuottamat materiaalit: <http://blogs.helsinki.fi/turvataidot/kehittamistehtavat/>

ARJEN HALLINTA

Yläkouluikäisen tasapainoinen arki koostuu yksinkertaistettuna riittävästä unensaannista, liikunnasta, harrastuksista, koulunkäynnistä ja sosiaalisista suhteista. Tiedetään, että nuoret ovat 2000-luvulla aiempaa stressaantuneempia ja että heillä on enemmän uniongelmia. Kouluasteelta toiselle siirtyminen koetaan myös stressaavaksi, ja varsinkin tytöt tuntevat stressiä siirtyessään peruskoulusta lukioon.

Koulunkäynnin lisäksi nuoren arkeen liittyy keskeisenä elementtinä itsenäistyminen ja omien juttujen löytäminen. Itsenäistymisen myötä nuori harjoittelee oman toiminnan seurausten kantamista laajemmin kuin aiemmin. Jos esimerkiksi pelaa tai jää sosiaalisten medioiden ääreen myöhäiseen yöhön, sillä on väistämättä vaikutuksensa seuraavan päivän olotilaan ja koulunkäyntiin. Tämä ei merkitse, että pelaamisessa tai somettamisessa itsessään on mitään huonoa, mutta nuoren kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta on hyvä pohtia, minkälaisen arjen itselleen haluaa rakentaa ja millaisia keinoja arjen hallintaan voi käyttää.

Usein kuulee puhuttavan syrjäytymistä ehkäisevän työn yhteydessä, että jokaisella lapsella ja nuorella tulisi olla vähintään yksi harrastus. Mieluisilla harrastuksilla onkin monenlaisia hyötyjä: sosiaaliset suhteet syvenevät ja laajenevat, mieliala kohenee, taidot karttuvat, nuori kokee olevansa arvostettu ja hyvä jossakin. Nämä kaikki ovat asioita, jotka sitovat nuorta yhteisöön ja osaltaan ehkäisevät syrjäytymistä.

Liikunnan merkitystä arjessa ei voi kyllin painottaa. Yleensä 12-14-vuotiaat liikkuvat vielä suositusten mukaisesti, mutta notkahdus tapahtuu 15 vuoden iän paikkeilla. Vuoden 2016 vapaa-aikatutkimuksen mukaan notkahduksen pituus on kuitenkin lyhentynyt nuorten löytäessä takaisin liikunnan pariin hieman aiemmin kuin muutaman vuoden takaisessa tutkimuksessa. Nuorten suhteesta liikuntaan on hyvä keskustella säännöllisesti. Lähtökohtana tässä toimii paremmin innostaminen kuin painostaminen.

Arjen päätökset voivat välillä olla yllättävän raskaita. Nuorelle tulee kuitenkin antaa tilaa kokeilla erilaisia ratkaisumalleja. Omien päätösten tekeminen, konfliktien välttäminen ja käsittelyminen sekä itsenäinen pärjääminen erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa vaatii harjoittelua ja kokeilemistä. Nuori huolehtii useasta elämänsä osa-alueesta itsenäisemmin kuin aiemmin, ja on tärkeää, että hänellä on tukena luotettavia aikuisia identiteetin myllerrysten keskellä.

FUDIS VAI KOE?

Kaveri pyytää pelaamaan fudista. Lähdetkö vai jäätkö lukemaan kokeeseen?

Vastausvaihtoehdot: Fudista / Luen

Tämänkaltaisiin tilanteisiin liittyy ulkoista painetta: pitää valita joko kaverit tai koulunkäynti. Yläkouluiässä urheiluharrastukset voivat muuttua huomattavan vaativiksi ja aikaavieviksi. Jalkapalloon panostaminen kokeen kustannuksella saattaa liittyä esimerkiksi siihen, että joukkueella on edessä erityisen tärkeä ottelu. Joskus voiton vie illanvietto tai muu ystävien kanssa vietetty aika. Tilannetta tulee arvioida kokonaisuutena: onko pidemmän päälle kannattavampaa valita juuri nyt jalkapallo / bileet vai koulunkäynti?

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Miltä tuntuu jättää menemättä treeneihin / bileisiin seuraavan päivän koulutyön takia?
- Millaisessa tilanteessa voisi olla järkevämpää valita treenaaminen tai bileet koulunkäynnin sijaan?
- Miten yleensä suunnittelet viikkoasi?

ARVOSANA

Olet lukenut hyvin kokeeseen, mutta saat huonon arvosanan. Pyydätkö apua opettajalta vai tsemppaatko yksin?

Vastausvaihtoehdot: Ope / Yksin

Epäonnistuminen voi olla nuoren itsetunnolle pahakin kolhu, varsinkin, jos asiaan on panostanut paljon. Pettymyksen ja epävarmuuden tunteiden käsittely on osa elämää, mutta tilanteisiin tarvitsee tukea ja esikuvia.

Tällaisessa tilanteessa voi kannustaa nuorta ottamaan asia puheeksi kokeesta vastaavan opettajan kanssa. Oppimiskokemuksen kannalta olisi hyvä, että hänellä olisi mahdollisuus käydä koe tarkemmin läpi opettajan kanssa. Nuoren on hyvä saada tarvittavaa tukea, jotta hän kokisi kokeeseen panostamisen jatkossakin hyväksi lähtökohdaksi. Joskus nuorelle voi kuitenkin olla helpompaa käsitellä asiaa jonkin muun opettajan kanssa, joka osaa tarkastella asiaa ammattilaisena, mutta kuitenkin ulkopuolisena.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Mistä tilanteessa voi olla kysymys?
- Miksi olisi hyvä mennä juttelemaan opettajalle?

BILEISIIN?

Vanhempasi kieltävät sinua menemästä bileisiin. Miten toimit?

Vastausvaihtoehdot: Jään kotiin / Menen silti

Iltarientojen yleistyessä monessa perheessä kuohuu. Vanhemmat haluavat suojella nuorta ja voivat kieltää esimerkiksi bileisiin menemisen, varsinkin, jos paikan päällä ei ole aikuisia. Nuorelle tilanne on haastava, sillä ystävyysuhteet ja mukana menossa oleminen ovat tärkeitä asioita. Moni vanhempi on huolissaan nuorten päihteidenkäytöstä ja seksuaalimoraalista. Vanhempien huolista olisi hyvä keskustella kotona ja asettaa molempia osapuolia tyydyttävät rajat.

Nuorelle taas vanhempien kontrollintarve voi tuntua turhauttavalta ja tukahduttavalta. Nuoren varttuessa perheissä neuvotellaan kotiintuloajoista ja muista rajoista yhä uudelleen. Nuorilla saattaa myös kaveriporukan kesken olla hyvin erilaiset kotiintuloajat. Ideaalia olisi, että nuoret sopivat keskenään yhteisistä kotiintuloajoista, jolloin niihin voisi viitata myös neuvotteluissa oman perheen kanssa.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Mistä syistä vanhemmat kieltävät bileisiin menon?
- Miten teillä sovitaan iltamenoista kotona?

HARRASTUS

Mietit uuden harrastuksen aloittamista. Valitsetko urheilulajin vai valokuvaamisen?

Vastausvaihtoehdot: Urheilu / Valokuvaus

Moni löytää nuoruudessaan pitkäaikaisia harrastuksia, jotka seuraavat mukana läpi elämän joskus muuntuen jopa ammatiksi. Nuorena on tärkeä saada kokeilla erilaisia asioita ja rakentaa identiteettiään omaehtoisesti. Nuoret voivat kokea painetta ryhtyä tietynlaisiin harrastuksiin, ja kohdata ihmetystä, jos valitsevat jotain kaveripiiristä poikkeavaa. Osa harrastuksista mielletään myös hyvin sukupuolittuneiksi, ja on tärkeää tukea nuorta löytämään se "oma juttu", muiden mielipiteistä viis.

Moni nuorten harrastus liittyy teknologiaan, esimerkiksi vlogaaminen, valokuvaaminen tai pelaaminen. Valokuvaamisella harjoitellaan paitsi visuaalisia ja teknisiä taitoja myös itseilmaisua. Esimerkiksi valokuvauksesta kiinnostunutta nuorta voi kannustaa hakeutumaan paikalliseen harrastusryhmään tai nettiyhteisöön, josta saa inspiraatiota, oppeja ja tukea.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Milloin viimeksi kokeilit jotakin uutta harrastusta? Mitä?
- Miten voi löytää itselle mielekkään harrastuksen?
- Tuntuuko liikunta mielestäsi hauskalta vai tökkiikö treeneihin lähteminen? Miten suhteesi liikuntaan on viime vuosien aikana muuttunut?

VALINTA

Olet aloittamassa uutta harrastusta, mutta ystäväsi ei pääsekään mukaan. Menetkö silti harrastamaan?

Vastausvaihtoehdot: Menen / En mene

Uuden harrastuksen aloittaminen on helpompaa kaverin kanssa. Joskus harrastuksen aloittamisen suurin motivaattori on nimenomaan se, että siinä pääsee viettämään aikaa kaverin kanssa. Jos ystävä ei kuitenkaan pääse mukaan, olisi hyvä, että nuori lähtisi rohkeasti kokeilemaan, vaikka hieman jännittäisikin. On hyvä kannustaa nuorta pohtimaan, mitä itse haluaisi tehdä, toisesta riippumatta.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Millaisiin harrastuksiin on helpompi mennä kaverin kanssa kuin yksin?
- Millaisia asioita teet mielelläsi yksin?
- Millä perusteella olet valinnut omat harrastuksesi?

PUHELIN

Löydät puhelimen maasta. Vietkö sen poliisille vai laitatko ilmoituksen someen?

Vastausvaihtoehdot: Poliisi / Some

Arjessa saattaa kokea monia tilanteita, jotka vaativat reaktiokykyä samantien. Kadulta tai bussipysäkiltä voi löytyä lompakko, puhelin, sormus tai vaikka koulureppu. Näissä tilanteissa voi aina soittaa poliisille, joka ylläpitää löytötavaratoimintaa koko maassa. Löytötavaralaki määrittelee milloin löytötavara tulee toimittaa poliisille tai löytötavaratoimistoon.

Joskus löytötavaran omistajan löytää helpommin olemalla aktiivinen löytöpaikan ympäristössä. Osa lisää löytötavarailmoituksen lähialueen kauppojen ilmoitusseinille, mutta nykyään tehokkaampi keino on laittaa ilmoitus oman alueen Facebook-ryhmään. Ilmoituksessa ei kannata kertoa liian yksityiskohtaisesti esimerkiksi puhelimen mallista tai väristä. Arvokkaamman tavaran suhteen kannattaa aina olla yhteydessä myös viranomaisiin, jotta varmistutaan siltä, että tavara löytää oikeaan osoitteeseen.

Keskustelukysymyksiä luokkaan:

- Oletko löytänyt jonkun muun kadottamaa tavaraa? Miten tilanne ratkesi?
- Mitä tulee huomioida, kun laittaa löytötavarailmoituksen someen?

LUE LISÄÄ NUORTEN ARJEN HALLINNASTA:

- Nuorten mielenterveystalon sivujen työkalupakki mielen hyvinvointiin: https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/itsehoito/tyokaluja_itsehoito/Pages/default.aspx
- Yhä useammin uusia taitoja voi harjoitella verkon välityksellä. Ylen Oppiminen-sivusto on laaja kokonaisuus erilaisia maksuttomia sisältöjä, joiden avulla voi opetella uusia taitoja: <https://yle.fi/aihe/oppiminen>
- Jos elämäntilanne tuntuu vaikealta, nuori voi hakea apua ja neuvoa Ohjaamoista. Lähes 40 Ohjaamo eri puolilla Suomea tarjoavat tietoa ja ohjausta nopeasti ja tarpeiden mukaan. <http://ohjaamot.fi/>
- Nuorteneämä.fi on sivusto, jolle on koottu tieto- ja neuvontapalveluita sekä tietosisältöjä nuorten elämästä. www.nuorteneämä.fi

Sisäministeriö PL 26, 00023 Valtioneuvosto

Inrikesministeriet PB 26, 00023 Statsrådet

www.intermin.fi

SISÄMINISTERIÖ
INRIKESMINISTERIET